

พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจ

ทำอย่างไรจึงจะมีความจำดี ?

จัดพิมพ์

โดย

สำนักคณิศวาทาทางวัญญาณ

ราคา ๑ บาท

พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจ

ทำอย่างไรจึงจะมีความจำดี ?

จัดพิมพ์

โดย

สำนักคณบดีมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์

ราคา ๗ บาท

คำนำ

พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจ เรื่องนี้ครั้งแรก
ข้าพเจ้าได้เขียนลงในหนังสือวิญญาน ซึ่งเป็นนิตยสาร
รายเดือนมาตั้งแต่ปลายปี ๒๕๑๓ โดยเขียนเป็นตอน ๆ
ทั้งหมดมี ๕ ตอนด้วยกัน อันที่จริงเรื่องนี้ยังมีเนื้อหาที่
จะต้องเขียนอีกมากมาย แต่ข้าพเจ้าคิดว่า สำหรับบุคคล
ที่เข้าใจเรื่องเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างดีนั้น หลัก
พุทธศาสนาเท่าที่เขียนมานักเป็นการเพียงพอแล้ว เพราะ
หลักการเศรษฐกิจโดยทั่วไปย่อมจะเข้าใจดีอยู่แล้ว ส่วน
ที่อาจจะยังไม่เข้าใจ หรือเข้าใจแต่ไม่แจ่มแจ้งพอ ก็คือ
ส่วนที่เกี่ยวกับทางศาสนาเท่านั้น ซึ่งจะสังเกตได้ว่า
นักศึกษาโดยทั่วไปมักจะเข้าใจว่า พุทธศาสนาไม่อาจจะ
นำมาใช้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชาติได้ นอกจากจะ
ใช้ในส่วนปลีกย่อยบางประการเท่านั้น แต่ตามความ
เข้าใจของข้าพเจ้า พุทธศาสนาเท่านั้นที่จะพัฒนาเศรษฐกิจ

กิจของชาติให้บรรลุผลโดยสมบูรณ์ พุดง่าย ๆ ก็คือ ระบบเศรษฐกิจ หรือการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่มีศาสนา เป็นรากฐานนั้น ถึงแม้จะก้าวไปได้ ก็ก้าวไปอย่างไม่มี ความสมบูรณ์ ข้าพเจ้าได้เขียนเรื่องนั้นขึ้นมาเพื่อต้องการจะชี้ให้เห็นถึงแง่คิดบางอย่างที่นักศึกษามักจะเข้าใจ ผิด และบุคคลที่เป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ ส่วนมากก็เข้าไปไม่ถึงพุทธศาสนาในส่วนนี้ รู้กันแต่เพียงในชั้นศีลธรรมในระดับธรรมดา ส่วนปรัชญาของศีลธรรมซึ่งจะเป็นกำลังอันยิ่งใหญ่ที่จะช่วย ผลักดันให้คนที่มีความรู้ทางเศรษฐกิจพัฒนาชาติไปสู่ ความสมบูรณ์ได้อย่างแท้จริงนั้น หลักอันนี้นักศึกษา ส่วนมากไม่ทราบ เพราะฉะนั้นจึงไม่มีการลงทุนกัน อย่างมาก และไม่ค่อยมีใครสนใจในการพัฒนาศาสนา กันอย่างจริงจังเหมือนในด้านอื่น ๆ

หนังสือเล่มนี้ถึงแม้จะเป็นเพียงเล่มเล็ก ๆ อ่าน เพียงไม่กี่นาทีก็จบก็จริง แต่ถ้าผู้ใดอ่านแล้วเข้าใจดี ก็คง จะมองเห็นว่า เราลงทุนกันอย่างอื่น ซึ่งใช้เงินนับเป็น จำนวนร้อย ๆ ล้านเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจนั้นเรากันได้

ส่วนการลงทุนเพื่อการเผยแพร่ศาสนา เพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของศาสนาจริง ๆ นั้น ทำไม่จึงยังไม่ทำกัน? ข้าพเจ้าคิดว่านักการศึกษา หรือนักเศรษฐกิจที่มีความรอบรู้ในเรื่องการพัฒนา ถ้าหากจะได้หยิบเอาหลักของศาสนา ดังที่กล่าวไว้ในหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาพิจารณาบ้าง ข้าพเจ้าก็เชื่อว่าคงจะทำให้เราทั้งหลายเห็นลู่ทางที่จะแก้ปัญหาในด้านเศรษฐกิจตลอดถึงในด้านอื่น ๆ ด้วย

ศาสนาเป็นທၢ်ທၢ်ອັນສູງສຸດຂອງມະນຸດຊາດ ຂໍ້ຄວາມອັນນີ້ເປັນຄວາມຈິງ ແຕ່ເຖິງຖະໜັນນັກສຶກສາທັງຫລາຍກໍ່ບໍ່ຄ່ອຍຈະຮູ້ສຶກ ແລະເພາະເຫດນີ້ໃຊ້ຫຼືບໍ່ ເຮົາຈຶ່ງແກ້ບັນຫາຕ່າງ ໆ ກັນບໍ່ສໍາເລັດ ຫ້າພໍ່ເຈົ້າຮູ້ວ່າໜັງສືເລ່ມນີ້ ຄົງຈະສະກົດໃຈນັກສຶກສາບາງຄົນເຮັດໃຫ້ເກີດຄວາມຄິດ ເພື່ອທີ່ຈະນໍາສາສນາມາພັດທະນາເສຍຮູກຮູງໃຫ້ໄດ້ຜົນຈິງ ໆ ກັນບໍ່ ໜຶ່ງ ຈຶ່ງ ຖ້າເປັນເຊັ່ນນີ້ ຫ້າພໍ່ເຈົ້າກໍ່ຈະມີຄວາມຍິນດີເປັນອາຍື່ນ

ອັນໃນໜັງສືເລ່ມນີ້ໄດ້ນໍາເອົາເລື່ອງ ທ້າວຢ່າງໃຣ ຈຶ່ງຈະມີຄວາມຈໍາຕີ? ເອົາມາຮວມເຂົ້າໄວ້ດ້ວຍ ທັງນັ້ນກໍ່ເພາະຄົນທີ່ຈະມີຄວາມສາມາດເປັນອາຍື່ນນີ້ ຈະຕ້ອງເປັນຄົນທີ່

[๔]

มีความจำกัดด้วย ความจำเป็นสิ่งที่ปลูกฝังขึ้นมาได้ และ
จากเรื่องของท่านก็จะเห็นอีกว่า พุทธศาสนาช่วยเสริม-
สร้างสมรรถภาพให้แก่คนเราได้อย่างไร? ด้วยเหตุนี้จึง
ได้นำมารวมพิมพ์เอาไว้ด้วย และเรื่องนั้นก็เหมือนกัน
คือเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าได้เขียนเป็นตอน ๆ ลงในหนังสือ
วิญญาน แล้วจึงได้รวบรวมมาพิมพ์เป็นเล่มเดียวกันดัง
ที่ท่านเห็นอยู่นี้

พร รัตนสุวรรณ

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๑๔

สำนักคั่นคว่ำทางวิญญาน (ชั่วคราว)

๔๗/๒ ถนนสามเสน บางลำพู กรุงเทพมหานคร

โทร. ๒๘๒๒๐๒๕ เข้าตรอกข้างร้านตัดเสื้อมิตรชาย

ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับถนนลำพู ทางเข้าวัดสังเวช ฯ

พุทธศาสนากับเศรษฐกิจ

ตอน ๑

ตามหลักพระพุทธศาสนาได้ถือกันอยู่อย่างหนึ่งว่า ผู้ที่ได้ทำบุญคือได้บริจาคทานแก่พระสงฆ์ย่อมได้อานิสงส์มาก และถ้าหากพระสงฆ์นั้นเป็นพระอริยบุคคล อานิสงส์ก็จะยิ่งมากขึ้นไปอีก ส่วนการบริจาคทานให้แก่บุคคลธรรมดาหรือบุคคลผู้ทศิลง่อมได้อานิสงส์น้อย หลักดังที่กล่าวมานี้ สำหรับคนที่ไม่เข้าใจความหมายในเรื่องนี้อย่างลึกซึ้งแล้วย่อมจะต้องเกิดการเข้าใจผิดอย่างแน่นอน โดยเฉพาะก็อาจจะทำให้เห็นว่า การสงเคราะห์คนยากจนหรือคนที่ได้รับความลำบาก แต่หากเป็นคนไม่ดีนั้น ทางพระพุทธศาสนาไม่สนับสนุน เพราะถือว่าได้บุญน้อย ได้อานิสงส์น้อย และถ้าหากคนทั่วไปจะยึดถือหลักพระพุทธศาสนาดังที่กล่าวมานี้อย่างเคร่งครัด การสังคมสงเคราะห์แก่คนทั่วไปก็ย่อมจะเกิดขึ้นไม่ได้

ความคิดเห็นในลักษณะดังที่กล่าวมา ถ้าหากเราจะพิจารณาดูจากแง่ของการเศรษฐกิจหรือจากแง่ของการ

พัฒนาประเทศชาติ ก็จะต้องรู้ว่าไม่เหมาะที่จะนำมาสอน
 ยี่งในสมัยปัจจุบันด้วยแล้วย่อมไม่เป็นการสมควรอย่างยิ่ง
 เพราะจะทำให้ นักศึกษาเกิดความรู้สึกดูหมิ่น ต่อพระ-
 พุทธศาสนาได้ โดยเฉพาะก็คือ จะทำให้เกิดความรู้สึก
 ว่า พระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้สอนในเรื่องนี้เป็นคนเห็นแก่ตัว
 สอนศาสนาเพื่อตัวเองเท่านั้น และถ้าหากในที่ไหน
 พระสงฆ์ไม่ค่อยได้ทำประโยชน์ต่อสังคมอย่างเห็นได้ชัด
 พวกนักศึกษาก็จะพากันดูถูกมากขึ้น และถ้าหากบังเอิญ
 ไปทราบหรือพบเห็นพระสงฆ์บางองค์ ซึ่งก็มีเป็นจำนวน
 น้อย ทำการสะสมเงินทองเพื่อหวังประโยชน์ที่จะเอา
 ไปเป็นทุนในเมื่อสึกออกไป เขาก็ยิ่งจะดูถูกมากขึ้น
 และถ้าหากว่า เขามีหัวเอนเอียงไปในทางวัตถุนิยมมาก
 เขาก็อาจจะลงความเห็นเลยที่เดียวว่า พระสงฆ์เป็นภัย
 ต่อสังคมอย่างร้ายแรง โดยเขาจะถือว่า พระสงฆ์เป็น
 คนหลอกลวงประชาชน มีชีวิตอยู่ด้วยการหลอกลวง
 ซึ่งความรู้สึกอันนี้ได้เริ่มมีขึ้นบ้างแล้วในหมู่ของคนบาง
 ประเภท และกันับวันที่จะมีมากขึ้น ถ้าหากเราไม่มีการ
 แก้ไขเกี่ยวกับเรื่องพระสงฆ์ให้ดีกว่านี้

ความจริง ข้อที่ว่า การทำบุญแก่พระสงฆ์จะได้
 อานิสงส์มากนั้น เป็นคำที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ แต่ก็
 ขอได้โปรดเข้าใจว่า คำว่าพระสงฆ์ในคำนี้ หมายถึงพระ
 อริยบุคคล ซึ่งไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นพระภิกษุเท่านั้น
 เพราะผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลนั้น ทั้งเป็นฆราวาสก็มี ทั้ง
 เป็นเด็กก็มี ทั้งเป็นผู้หญิงก็มี ฉะนั้นคำว่า การบริจาคทาน
 แก่พระสงฆ์ตามความหมายที่แท้จริงก็คือ หมายถึง การ
 ให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ซึ่งจะ
 เป็นใครก็ได้ และที่ว่าได้อานิสงส์มากนั้น ก็เพราะอริย-
 บุคคลซึ่งไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิง
 หรือชาย ไม่ว่าจะ เป็นพระหรือฆราวาส ย่อมเป็นผู้มี
 ความประพฤติดี และเป็นที่ตั้งแห่งความรัก ความเคารพ
 และความเลื่อมใส ฉะนั้นถ้าหากบุคคลใดได้มีโอกาส
 บริจาคทาน หรือให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่เป็นอริย-
 บุคคล ย่อมจะได้บุญมากได้อานิสงส์มากอย่างแน่นอน
 เช่น โดยส่วนตัวก็ จะมีความรักความเคารพนับถือและ
 ความเลื่อมใสเพิ่มพูนมากขึ้น ซึ่งการมีความรักมีความ
 เคารพนับถือ มีความเลื่อมใสศรัทธาในบุคคลที่ปฏิบัติดี

ปฏิบัติชอบนั้น ย่อมจะเป็นเหตุทำให้คนนั้นมีความเจริญ
เพิ่มพูนขึ้นมากอย่างแน่นอน

อนึ่ง การทำบุญกับพระอรียบุคคลที่ว่ามีอานิสงส์
มากนั้น ไม่ได้มีความหมายแต่เพียงว่า จะเป็นเหตุให้
คนนั้นประสบความสำเร็จร่ำรวยอย่างมากมาย อานิสงส์ของ
การบริจาคทานไม่ใช่มีแต่ในเรื่องนี้ แต่หากมีอย่างอื่น
อีกหลายอย่าง เช่นจะช่วยทำให้ทรศนะในการดำเนิน
ชีวิตเป็นไปอย่างถูกต้อง ซึ่งจะเป็นการป้องกันความทุกข์
ยากความลำบาก ตลอดจนเหตุร้ายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้น
หรือพุดอีกนัยหนึ่งก็คือ ป้องกันไม่ให้ตกไปสู่อบายภูมิ
อานิสงส์ในแง่นี้เราจะต้องพิจารณาดูให้ดี การได้อยู่
ใกล้ชิดหรือมีความสนิทสนมกับพระอรียบุคคล ย่อมจะ
เป็นเหตุให้ได้รับคำแนะนำที่ดีจากท่านเป็นอันมาก และ
ยังเป็นเหตุให้บุคคลที่ใกล้ชิดเหล่านั้นมีกำลังใจในอันที่จะ
ประกอบกิจการงานในหน้าที่ของตนได้ดีอีกด้วย จาก
ตัวอย่างเพียงสังเขปดังที่กล่าวมานี้ เราก็จะเห็นได้ชัดว่า
การบริจาคทานแก่บุคคลผู้ทรงศีลพร้อมทั้งมีคุณธรรม
อันประเสริฐนั้น ผลที่จะพึงได้รับย่อมเปรียบเทียบกับกัน

ไม่ได้ กับการบริจาคทานหรือการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลผู้ทุกข์ หรือผู้ที่มีความประพฤติไม่ดี แต่อย่างไรก็ดี การที่พระพุทธเจ้าตรัสเช่นนั้นไม่ได้หมายความว่า จะห้ามไม่ให้บริจาคทานแก่บุคคลที่ประพฤติตัวไม่ดี ตรงกันข้าม พระพุทธเจ้าเสียอีกที่ได้ทรงอุทิศสาหะเสด็จไปโปรดคนทุกข์ให้กลายเป็นคนดีมามากต่อมากแล้ว ซึ่งการให้ในลักษณะนี้ย่อมประเสริฐกว่าการให้วัตถุอย่างแน่นอน

จริงอยู่ สำหรับคนที่ยากจนและประพฤติตัวไม่ดีนั้น สิ่งที่เขาต้องการก่อนก็คืออาหาร เสื้อผ้าหรือสิ่งจำเป็นต่าง ๆ สำหรับการครองชีพ การเอาธรรมไปให้เพื่อจะกลับใจคนประเภทนี้ อาจจะไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่เขาเลย เพราะเขาจะรับไว้ไม่ได้ สำหรับคนจนสิ่งที่เราควรจะให้แก่เขาก่อน ก็คือวัตถุ เพราะเมื่อเราสงเคราะห์เขาด้วยวัตถุจนกระทั่งเขามีความเป็นอยู่ดีขึ้นแล้ว การสอนธรรมจึงจะเกิดผล แม้ความจริงจะมีอยู่อย่างนี้ก็ตาม แต่ก็ขอให้คิดว่า โดยธรรมดาเมื่อพระองค์จะทรงแสดงธรรมแก่ใคร พระองค์จะต้องทรง

พิจารณาก่อนว่า เขาผู้นั้นสามารถจะรบธรรมได้หรือไม่ เมื่อทรงเห็นว่าจะรับได้ พระองค์จึงจะทรงสอน ก็ในเมื่อความจริงมีอยู่อย่างนี้ การที่พระพุทธเจ้าให้ธรรมแก่คนจน ก็กับการที่จะมีใครนำวัตถุไปให้คนยากจนนั้น อันไหนจะประเสริฐกว่ากัน และการให้อะไร จึงจะเป็นการให้ที่มีผลแก่ผู้รับยั่งยืนกว่า

อนึ่ง ขอให้สังเกตดูว่า โดยธรรมดาคนที่จะได้รับการสงเคราะห์นั้น ถ้าหากเป็นคนมีความประพฤติดีพอสมควร คือไม่ถึงกับร้ายจนเกินไป ใคร ๆ ก็อยากจะช่วยเหลือ ถ้าหากเขาอยู่ในฐานะที่พอจะช่วยให้ดี ลองคิดดูให้ดี สมมติว่ามีกลุ่มของคน ซึ่งมีฐานะยากจนอยู่กลุ่มหนึ่ง ซึ่งส่วนมากในกลุ่มนี้เป็นคนประพฤติตัวไม่ดี แต่ถ้าเราสามารถดึงบุคคลเหล่านี้ ออกมาจากความชั่วได้เพียงไม่กี่คน ก็ย่อมจะเป็นจุดแห่งความสนใจที่จะทำให้คนอื่นเต็มใจให้ความช่วยเหลือแก่คนในกลุ่มนั้น คือแปลว่าคนที่กลับใจได้เพียงไม่กี่คนนั้น สามารถที่จะโน้มน้าวให้คนที่มีความดีในทางการเงิน หรือมีอิทธิพลในทางไหนก็ตาม ช่วยเหลือคนในกลุ่มนั้นได้ทั้งหมด นโยบายอย่างนี้พระพุทธเจ้าเคยทรงทำสำเร็จมามากแล้ว

และในทำนองเดียวกัน พวกเศรษฐีบางคนหรือนักปกครองบางคนก็กดขี่ทำความเดือดร้อนให้แก่คนที่ยากจน หรือคนที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพล ในเมื่อพระพุทธเจ้าทรงกลับใจบุคคลประเภทนี้ให้กลายเป็นคนที่มีเมตตากรุณา และเห็นประโยชน์ของการบำเพ็ญบุญ คนเหล่านี้ก็จะกลายเป็นตัวจักรสำคัญที่สร้างความเจริญให้แก่คนส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่า การบริจาทานหรือการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ปฏิบัติปฏิบัติชอบนั้น ผลสะท้อนที่จะเกิดแก่สังคมย่อมมีมากมาย และอันที่จริงหลักที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้เราก็ได้ทำกันอยู่แล้วทั่วโลกและทุกวงงาน ตัวอย่างเช่น การให้ทุนแก่เด็กที่เรียนดี หรือให้รางวัลแก่คนที่ประพฤติดี หรือสนับสนุนคนที่ทำการค้นคว้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ อย่างนี้เป็นต้น การบริจาทานในบุคคลเหล่านี้ เราเห็นได้ชัดแล้วว่า เป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ต่อสังคมจริง ๆ เพราะฉะนั้นในกรณีที่ว่า การบริจาทานแก่พระสงฆ์ย่อมได้บุญมาก ได้อานิสงส์มากนั้น จึงเป็นคำกล่าวที่ถูกต้องและทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

ในสมัยโบราณคนไทยทั้งชาติชอบการทำบุญกับพระสงฆ์มากที่สุด ซึ่งถึงแม้จะรู้ว่า ท่านจะไม่ใช้พระอริยบุคคลก็ตาม แต่เพราะเหตุที่พระสงฆ์เป็นบุคคลที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเห็นได้ชัดกว่าฆราวาส และเป็นตัวอย่างที่ดีในทางศีลธรรมแก่ประชาชน และโดยเฉพาะก็คือพระสงฆ์ส่วนใหญ่เราไว้วางใจได้ว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความดีเป็นที่ไว้วางใจได้จริง ๆ ด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์ในสมัยโบราณ จึงเป็น จตุรรม ของการ สังคม สงเคราะห์ ทุกอย่าง คือไม่เฉพาะแต่ในด้านการศึกษาเท่านั้น แต่ได้รวมถึงด้านอื่น ๆ ไว้วางใจ และเมื่อเทียบกับสมัยนี้ซึ่งเรามองค์การ มีสมาคม หรือมีสถาบันอะไรก็ตามที่ตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นในด้านต่าง ๆ นั้น จะเห็นได้ว่าเรายังคงถือหลักอันเดียวกัน คือบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งจะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นนั้น นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในงานที่จะทำแล้ว คุณสมบัติอีกอย่างที่สำคัญยิ่ง ก็คือจะต้องเป็นคนที่มีความประพฤติดีเป็นที่ไว้วางใจได้ คนทั้งหลายจึงจะให้ความร่วมมือ และทำให้บุคคลเหล่านั้นสามารถทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อื่นได้ดี

ฉะนั้นปัญหาสำคัญจึงมีอยู่ว่า เมื่อเราคิดจะให้ความช่วยเหลือแก่ใคร ซึ่งทางศาสนาเรียกว่าเป็นการบริจาคทานนั้น ถ้าเราต้องการที่จะให้การบริจาคทานมีอานิสงส์มาก และผู้กระทำการบริจาคก็ได้บุญมากด้วยนั้น แน่نونจะต้องบริจาคทานให้แก่บุคคลผู้มีศีล และถ้าหากบุคคลที่มีศีลนั้นกำลังทั้งในด้านสติปัญญา และกำลังสนับสนุนในทางวัตถุจากคนทั้งหลายเป็น อย่างดีด้วย การช่วยเหลือคนยากจนตลอดถึงการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ประพฤติดัวไม่ดี เพื่อจะให้คนเหล่านี้ได้กลับใจเป็นคนดีนั้น แน่نون ต้องปฏิบัติตามหลักที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ จึงจะได้ผลจริง ๆ

การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของสังคม เพื่อช่วยเหลือให้คนทั้งหลายมีการ อยู่ดีกินดีนั้น ถ้าหากเราได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็พยายามที่จะให้ความช่วยเหลือแก่คนที่มีความประพฤติดี เป็นหลักสำคัญ นับตั้งแต่ให้ทุนการศึกษา และให้ความช่วยเหลือทุกอย่างเพื่อที่จะให้บุคคลประเภทนี้มีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ได้ผลดี เช่น ช่วยให้เป็นครู

ที่ดี ให้เป็นแพทย์ที่ดี เป็นตำรวจทหารที่ดี เป็นพ่อค้า
 ที่ดี เป็นชาวนาที่ดี อย่างนี้เป็นต้น บ้านเมืองของเรา
 ก็จะต้องเจริญรุ่งเรืองยิ่งกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ มากมาย
 แต่แล้วเรากลับไม่ค่อยได้นำหลักพระพุทธศาสนาใน
 เรื่องนี้มาพัฒนาสังคม ทั้งนี้ก็เพราะเราไปแปลความ
 หมายคำว่าพระสงฆ์แคบไป คือไปหมายเฉพาะผู้ที่
 เป็นนักบวชเท่านั้น และอีกประการหนึ่ง เราไม่ได้พยายาม
 ที่จะส่งเสริมให้พระภิกษุได้ทำหน้าที่ในด้านสังคม
 สงเคราะห์ให้ได้ผลดีจริง ๆ ทั้งนี้ก็เพราะชาวพุทธโดย
 ทั่วไปที่โง่เขลา เวลาจะทำบุญก็ไปมุ่งเอาแต่ผลในทางที่จะ
 ให้ตนเองร่ำรวย หรือหวังความสุขเอาในชาติหน้า คล้าย
 กับจะถือว่าพระเป็นเหมือนธนาคารที่ให้ดอกเบี่ยสูง คน
 ทั้งหลายทำบุญกับพระก็เพื่อหวังกำไรอย่างมากมายเช่นนั้น
 และอีกประการหนึ่ง ชาวพุทธโดยทั่วไปไม่เข้าใจคำที่ว่า
 ทำบุญกับสงฆ์ได้บุญมากนั้น หมายถึงเป็นเหตุทำให้คุณ
 ธรรมในตัวเองสูงขึ้นหรือเพิ่มพูนมากขึ้น และไม่เข้าใจ
 ว่า คนที่จะเกิดมาร่ำรวยนั้น ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับบุญที่เกิด
 จากการบริจาคอย่างเดียว แต่หากจะต้องอาศัยความรู้

ความสามารถ และความดีในด้านอื่นประกอบอีกหลายอย่าง เช่นต้องอาศัยความขยันอดทน การรู้จักคบเพื่อน การรู้จักใช้รู้จักจ่าย การรู้จักประหยัด และการละเว้นจากอบายมุขทั้งหลาย ซึ่งหลักเหล่านี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้แล้วทั้งนั้น ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้าหากชาวพุทธโดยทั่วไปจะเข้าใจคำว่า พระสงฆ์ให้กว้างกว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ และการทำบุญกับพระสงฆ์ ก็ไม่ได้คิดแต่จะเอาประโยชน์ส่วนตัว แต่มุ่งประโยชน์ที่ผู้อื่นจะพึงได้รับ เป็นเรื่องสำคัญ และการสนับสนุนหรือการให้ความช่วยเหลือแก่พระสงฆ์ ก็พยายามส่งเสริมไปในทางที่จะให้พระสงฆ์ได้มีความรู้ความสามารถและมีจิตใจสูง และในเวลาเดียวกันก็พยายามสนับสนุนพระสงฆ์ ให้ได้มีโอกาสทำประโยชน์แก่สังคมในด้านต่าง ๆ ที่ไม่ผิดวินัยของพระสงฆ์ เช่นที่สนับสนุนทางวัดให้ได้มีโรงเรียน และสนับสนุนให้ พระได้มีโอกาสสอนศาสนาให้ แก่เด็กให้ได้ผลจริง ๆ และสนับสนุนให้ทางวัดเป็น สถานที่สำหรับสงเคราะห์เด็กที่พ่อแม่ยากจนให้ ได้รับการศึกษาในด้านต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งพยายามที่จะสนับสนุนให้เด็กวัดมีการอยู่ดีกินดี และให้มีจิตใจสูง ถ้าหากการทำบุญกับ

พระสงฆ์เป็นไปในลักษณะดังที่กล่าวมานี้ และได้ทำกันมานานแล้ว แน่نونพระศาสนาจะสามารถช่วยเหลือการเศรษฐกิจของชาติได้อย่างดีที่สุด แต่อย่างไรก็ดีหน้าที่ของพระสงฆ์ที่แท้จริงนั้น ก็คือการแนะนำสั่งสอนประชาชนให้มีความประพฤติดีประพฤติชอบ และพระสงฆ์ควรจะมีอิทธิพลอย่างเพียงพอ ในอันที่จะชักเตือนหรือกลับใจคนทุจริตต่อหน้าที่เป็นภัยต่อสังคม แต่ในขณะนี้ปรากฏว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่หาได้มีอิทธิพลอย่างเพียงพอไม่ในอันที่จะกลับใจคนที่ประพฤติชั่ว ให้กลับเป็นคนดี

ข้าพเจ้าขอขอร้องครั้งหนึ่งว่า พระพุทธศาสนาจะสามารถช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้อย่างดีที่สุด ถ้าหากการสอนพระพุทธศาสนาได้มีผลจริง ๆ ในการที่จะทำให้นักทั้งหลายมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ต่อตัวเอง และต่อคนอื่น และเป็นบุคคลที่มันสยเสียบสละ จุดยืนเท่านั้นที่จะแก้ปัญหาในทางเศรษฐกิจได้ เพราะฉะนั้น ปัญหาสำคัญจึงมีอยู่ว่า ทำอย่างไร พระศาสนาจึงจะมีผลดังที่กล่าวมา

พุทธศาสนากับเศรษฐกิจ

ตอน ๒

เรื่องนี้ข้าพเจ้าได้เขียนมาแล้วตอนหนึ่ง ลงในฉบับเดือนตุลาคม รู้สึกว่าปัญหาในเรื่องนี้ยังมีอีกหลายอย่าง ที่ควรจะนำมาชี้แจง เพราะเท่าที่เขียนมาแล้วเป็นการชี้ให้เห็นว่า คนไทยโดยทั่วไปเข้าใจคำว่าพระสงฆ์แคบไป และเวลาทำบุญก็มุ่งแต่จะเอาผลในชาติหน้า เป็นการทำบุญเพื่อตัวเอง ไม่ได้คิดที่จะแก้ปัญหาสังคม คนไทยเราถูกสอนให้เข้าใจอย่างนี้กันมานาน จนกระทั่งเกิดเป็นประเพณี เช่นในวันเทศกาลที่สำคัญทางศาสนา ประชาชนได้หลังไหลพากันไปทำบุญที่วัด จนกระทั่งอาหารที่นำไปถวายพระนั้นเหลือเพื่อ พระฉันไม่หมด เลี้ยงคนแล้วก็ยังไม่หมด และสิ่งก่อสร้างในทางศาสนา ซึ่งต้องใช้เงินไม่ใช่เล็กน้อย ก็ไม่ค่อยจะคิดกันเสียก่อนว่า อะไรจำเป็นกว่าในด้านที่จะพัฒนาสังคม ขอให้ได้สร้างไว้ในศาสนาก็แล้วกัน ซึ่งสิ่งที่สร้างไว้นั้นความจริงก็มีประโยชน์ แต่ถ้าเรารู้จักเลือกกว่า อันไหนสำคัญกว่าก็

เด่นชัดขึ้นมาจริง ๆ ในเมื่อไปเทียบกับผลงานในทางโลก ซึ่งได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว และงานของเขาแต่ละอย่างก็มักจะเห็นผลได้ชัดกว่า เพราะเหตุนี้พวกหัวใหม่ ๆ ซึ่งมีหัวเอนเอียงไปในทางวัตถุนิยม และไม่เข้าใจเรื่องพุทธศาสนาจริง ๆ ก็มักจะเห็นว่าพุทธศาสนาถ่วงความเจริญของประเทศชาติ โดยเขามองดูเทพะซึ่งมีจำนวนมากมาย แต่ไม่ได้ทำประโยชน์แก่สังคมเท่าที่ควร คือไม่สมดุลงันกับที่ประชาชนเป็นผู้อุปการะ

อันที่จริง คนที่จะสร้างความเจริญให้แก่สังคมในด้านไหน จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านนั้น ๆ เช่นในเมื่อจะช่วยเหลือผู้อื่นในด้านความเจ็บป่วย ผู้ที่ช่วยก็จำเป็นจะต้องมีความรู้ในทางแพทย์ จะมีแต่เพียงความปรารถนาดี หรือความเมตตากรุณาอย่างเดียวไม่ได้ เพราะไม่อาจจะช่วยเหลือคนเจ็บป่วยให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บได้ ความเจริญในด้านอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน เราทราบกันดีว่า ความเจริญในทางเศรษฐกิจของประเทศชาติย่อมขึ้นอยู่กับงานอาชีพต่าง ๆ และคนที่ประกอบอาชีพแต่ละอย่าง ก็จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้

ความสามารถในอาชีพของตน การเศรษฐกิจจึงจะเจริญ
 ขึ้นมาได้ ในเมื่อหลักความจริงมีอยู่อย่างนี้ และพระสงฆ์
 โดยทั่วไปไม่ได้ประกอบอาชีพ ไม่มีความรู้ในทาง
 วิชาชีพ และไม่อาจจะแนะนำในทางวิชาอาชีพให้แก่
 ประชาชนได้ ถึงแม้จะทำได้ก็ไม่ถนัด และอาจจะเป็น
 การผิดวินัย ซึ่งพวกชาวบ้านเห็นแล้วอาจจะตำหนิได้
 ในเมื่อไปกระทำการซึ่งไม่ใช่หน้าที่ของพระ และสำหรับ
 คนไทยโดยทั่วไปเมื่อพูดถึงพุทธศาสนา ก็ต้องนึกถึงพระ
 แต่ในเมื่อมองเห็นว่า พระไม่อาจจะพัฒนาเศรษฐกิจได้
 ก็เลยทำให้เห็นว่า พุทธศาสนาไม่เป็นประโยชน์ต่อการ
 เศรษฐกิจ และยิ่งกว่านั้น คำสอนในทางศาสนาบาง
 อย่างเช่นการห้ามฆ่าสัตว์ ก็ย่อมจะเป็นอุปสรรคต่อคน
 ที่ประกอบอาชีพในทางประมง หรือในการตั้งฟาร์ม
 เลี้ยงสัตว์ ตลอดจนจนถึงการกำจัดศัตรูพืช เมื่อมองจากแง่นี้
 ก็ยิ่งทำให้เห็นว่า คำสอนในทางศาสนาขัดต่อการพัฒนา
 การเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ดี ตามข้อเท็จจริงคนไทย
 โดยทั่วไปทั้งที่นับถือศาสนา แต่เขาก็ยังคงประกอบ
 อาชีพในทางผิดศีล แต่ก็มีคนบางกลุ่มที่กลัวบาป ไม่
 ยอมไปแตะต้องกับอาชีพประเภทนี้เลยก็มีเหมือนกัน

อันที่จริง ถ้าหากเราต้องการที่จะให้พุทธศาสนา
 มาช่วยพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ เราจะต้องนำพุทธ-
 ศาสนาสอนให้แก่คนที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ และการ
 สอนนั้นจะต้องประยุกต์ออกมาให้เหมาะสมกับอาชีพแต่ละ
 ะอย่าง และให้เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อม การ
 สอนจะต้องไม่ให้ขัดกับอาชีพ นอกจากจะไม่ขัดแล้ว
 จะต้องมุ่งเพื่อให้เกิดผลดีแก่อาชีพนั้น ๆ ด้วย และที่
 สำคัญก็คือ จะต้องสอนเฉพาะแต่ในหลักที่สามารถเอา
 ไปปฏิบัติได้ และผลที่ได้รับจะต้องเป็นสิ่งที่เห็นได้ใน
 ชาตินี้ ไม่ใช่รอให้ถึงชาติหน้า การสอนศาสนาในรูปแบบ
 เท่านั้นที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ การ
 สอนแบบนั้นผู้ที่สอนจำเป็นจะต้องมีความรู้ในอาชีพนั้นๆ
 ตลอดถึงแนวความคิด สิ่งแวดล้อม และความจำเป็น
 ต่าง ๆ ของผู้ที่สอน การสอนจึงจะได้ผล การสอน
 แบบนี้เราจะเห็นได้ว่า ไม่ใช่วิธีอย่างที่พระสอนประ-
 ชาชนโดยทั่วไป เพราะวิธีนั้นถึงแม้จะได้ผล แต่ก็เสีย
 เวลาและเดินทางอ้อมเกินไป

หลักใหญ่ของการพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ที่ ความสามัคคี การเสียสละ การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมให้เกิดแก่ทุก ๆ ฝ่าย และต้องพยายามหาทางไม่ให้คนที่ฉลาดกว่า หรือมีอำนาจมากกว่า เอาเปรียบคนโง่และคนที่อยู่ภายใต้อำนาจ และอีกประการหนึ่งบุคคลที่เป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น บุคคลที่มีทุนมาก หรือมีความรู้ความสามารถในการทำงาน เป็นคนที่กว้างขวางในวงงานต่าง ๆ บุคคลประเภทนี้ถ้าหากเขามีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้มีการอยู่ดีกินดี ไม่คิดเอาเปรียบคนที่ด้อยกว่าแล้ว การเศรษฐกิจจะต้องเจริญอย่างแน่นอน และจะทำให้คนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ดีขึ้น การงานต่าง ๆ ก็เจริญขึ้น หลักดังที่กล่าวมานี้เป็นหลักใหญ่ของการพัฒนาเศรษฐกิจ ในเมื่อหลักมีอยู่อย่างนี้ แล้วลองพิจารณาดูว่า พุทธศาสนาจะสามารถช่วยแก้ปัญหาในทางเศรษฐกิจได้หรือไม่ สำหรับผู้ที่เข้าใจเรื่องพุทธศาสนาดี ก็จะมองเห็นได้อย่างชัดเจนทีเดียวว่า พุทธศาสนาสามารถช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชาติได้อย่างแน่นอน และยิ่งในเมืองไทย

ซึ่งเป็นเมืองที่มีวัดอยู่ทั่วประเทศ มีพระสงฆ์นับเป็นแสน ประชาชนประมาณ ๙๐ กว่าเปอร์เซ็นต์ นับถือพุทธศาสนา เพียงแต่เราจะรู้จักพันพุทฺธศาสนาในทางที่ถูกต้อง ให้คนทั้งหลายเข้าใจหลักพุทธศาสนาจริง ๆ พุทฺธศาสนาก็สามารถที่จะสร้างจิตใจของชาติให้เจริญ เช่นความสามัคคี หรือการร่วมมือระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ก็จะได้ขึ้น การเอาวัดเอาเปรียบ การเบียดเบียนกันในรูปต่าง ๆ ก็จะได้ค่อย ๆ หมดไป คนที่ฉวยโอกาสเพื่อความร่ำรวยของตัวเอง แต่ในเวลาเดียวกันก็สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น บุคคลเหล่านั้นก็จะค่อย ๆ หมดไปด้วย ในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาเคยมีตัวอย่างมากมาย ที่พระพุทฺธเจ้าและสาวกของพระองค์สามารถกลับใจบุคคลที่เป็นนายทุนให้เลิกเอาเปรียบคนจน หันมาชวนชวนสร้างความสำเร็จให้แก่คนยากจน ทำให้คนเหล่านั้นกลายเป็นอยู่ดีขึ้น พวกชนชั้นปกครองที่กดขี่คนที่อยู่ใต้อำนาจ ทางพุทธศาสนาก็สามารถสอนให้คนเหล่านั้นกลับใจได้มามากต่อมากแล้ว

หนึ่ง รากฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของสังคม ซึ่งจะทำให้การร่วมมือระหว่างกันและกันเป็นไปอย่างดียิ่งก็คือ การรู้จักประมาณตัว ไม่ทะเยอทะยานเกินกว่าฐานะยอมรับว่าทุกคนเป็นไปตามกฎของกรรม คนที่ยอมรับนับถือกฎของกรรมโดยทั่วไป ย่อมเป็นคนมีความรักความเคารพนับถือซึ่งกันและกันด้วยความจริงใจ และเป็นคนกตัญญูรู้จักคุณของคนอื่น ความเคารพนับถือด้วยความจริงใจรู้จักที่สูงที่ต่ำ ไม่ติดตนเสมอกับคนที่เขาสูงกว่า อันนี้นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ขอให้สังเกตดูชีวิตภายในครอบครัว ถ้าลูกทุกคนมีความรักความเคารพและความกตัญญูต่อพ่อแม่ และความรักความเคารพนับถือความกตัญญูระหว่างพี่น้อง ระหว่างนายกับคนใช้ก็เป็นไปอย่างดีเราก็เห็นว่าครอบครัวนั้นมีความสุขมีความเจริญ และ การที่จะให้เกิดผลดังที่กล่าวมานี้ ก็จะต้องอาศัยหลักทางศาสนา ถ้าคนเราไม่มีศาสนา สภาพของสังคมก็จะดำรงอยู่อย่างปกติไม่ได้ ศาสนาจึงเป็นของจำเป็นสำหรับชีวิตทุกคนโดยไม่มีข้อยกเว้นเลย

อีกอย่างหนึ่ง คนที่จะพัฒนาสังคมให้เจริญรุ่งเรืองได้จริงๆ นั้น นอกจากจะต้องเป็นผู้มีความสามารถแล้ว ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างก็คือ จะต้องเป็นคนที่มีความสบายใจอยู่เสมอ เป็นคนมีความหวังในชีวิต ไม่ใช่คนสิ้นหวัง และเป็นคนเสียสละทำประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความจริงใจและด้วยความพากเพียรจริงๆ และจะต้องเป็นคนที่มีมองเห็นแล้วว่า การทำความดีเท่านั้น เป็นสิ่งที่มีค่าที่สุดสำหรับชีวิต เมื่อความจริงมีอยู่อย่างนี้ เราก็จะเห็นได้ว่า นอกจากศาสนาแล้ว ไม่มีสิ่งใดที่จะช่วยให้เกิดผลดังที่กล่าวมานี้ได้เลย เพราะฉะนั้นถ้าหากการสอนพุทธศาสนาได้ผลจริง ๆ แล้ว ข้อกล่าวหาที่ว่า พุทธศาสนาถ่วงความเจริญของประเทศก็จะหมดไป แต่กลับจะเห็นเด่นชัดว่า พุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญที่สุดในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และในเมื่อเทียบกับความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่าง ๆ เราก็ยังจะแลเห็นว่า ศาสนาสำคัญยิ่งกว่า เพราะว่าคนที่มีแต่ความรู้ ถึงแม้จะสามารถทำอะไรได้ดี แต่ถ้าไม่มีหลักศาสนาอยู่ในใจ การพัฒนาเศรษฐกิจแทนที่จะเป็น

ไปในรูปที่ให้คนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ก็กลับจะทำให้คนส่วนใหญ่ต้องลำบากขึ้น ต้องตกเป็นทาสของคนมีเงินคนมีอำนาจคนที่ฉลาดมากยิ่งขึ้น

แต่อย่างไรก็ดี เราไม่ควรจะลืมถึงข้อเท็จจริงบางอย่างที่ศาสนาได้ทำประโยชน์ต่อสังคมมานานแล้ว ตัวอย่างเช่นวัดในกรุงเทพฯ ทุกวัด เราจะพบว่าผู้ที่เข้ามาอยู่นับตั้งแต่พระสงฆ์จนกระทั่งถึงเด็กวัด บุคคลเหล่านี้ ๙๐ กว่าเปอร์เซ็นต์มาจากต่างจังหวัด และส่วนมากก็มาจากครอบครัวที่ยากจน ศาสนาได้ช่วยบุคคลเหล่านี้ให้มีการศึกษา ช่วยให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น และในจำนวนบุคคลเหล่านี้ในเมื่อออกจากวัดไปแล้ว ต่อมาก็ได้กลายเป็นบุคคลที่สร้างความสำเร็จให้แก่สังคมในด้านต่าง ๆ ก็มีอยู่ไม่น้อย และยังเดี๋ยวนี้ซึ่งเราเห็นความจำเป็นที่จะต้องคุมกำเนิดเพื่อไม่ให้มีพลเมืองมากเกินไป ทางศาสนาก็ได้ช่วยเหลือในด้านนี้แล้ว และพระในเมืองไทยส่วนใหญ่บวชอยู่ไม่นานเท่าไร ก็สึกออกไปเป็นฆราวาส ผู้ที่จะอยู่เป็นพระตลอดชีวิตมีเปอร์เซ็นต์น้อยมาก และเป็นที่น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่งว่า คนที่ได้มีโอกาสบวช

เรียนทางศาสนา สึกออกไปแล้วก็มักจะเป็นพ่อบ้านที่ดี และนำศาสนาออกไปเผยแพร่นอกกรอบครัวของตน นอก จากนี้ ทางวัดยังเป็นศูนย์กลางสำหรับแก้ปัญหาในทาง จิตใจให้แก่ประชาชนอยู่เสมอ และเป็นศูนย์รวมความ สามัคคี ยิ่งในต่างจังหวัดยิ่งเห็นได้ชัดว่า ประชาชน ส่วนใหญ่ได้พึ่งพาอาศัยวัดอย่างไรบ้าง ความสามัคคี ความรักความเคารพระหว่างกันและกัน ความกตัญญู ต่อผู้มีพระคุณ การรู้จักที่สูงที่ต่ำ การยอมรับนับถือ ความเป็นผู้ใหญ่ หรือความเป็นนาย การเคารพเชื่อฟัง การที่วัฒนธรรมอย่างนี้ยังคงแทรกซึมอยู่ในจิตใจของคน ไทยเกือบทั้งชาติ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาติของเรา ยัง ดำรงอยู่ได้ ก็เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากทางศาสนา และ พระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของศรัทธาให้คนทั้งหลายมี หลักในการทำความดี ศาสนาได้ช่วยเหลือประชาชน ได้ช่วยกอบกู้เอกราช ได้ช่วยสร้างสรรค์ความเจริญใน ด้านต่าง ๆ มานานแล้ว แต่คนในสมัยปัจจุบันมองไม่ ค่อยเห็น ทั้งนี้ก็เพราะเดี๋ยวนี้ความเจริญในด้านวัตถุ มีมาก บุคคลที่มีหัวเอนเอียงไปในทางวัตถุนิยมก็มีมาก

เพราะเหตุที่มีข้อเปรียบเทียบระหว่างความเจริญในทางโลกกับในทางศาสนา และเห็นได้ชัดว่า ทางโลกก้าวหน้าไปมาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อประชาชน ซึ่งถ้าเทียบกับสมัยก่อน ก็จะเห็นว่าเดี๋ยวนี้มีน้อยมาก ฉะนั้นเราจึงควรจะต้องหาทางแก้ไขให้การสอนทางศาสนามีผลตรงตามเป้าหมายของศาสนา และให้ได้ผลตรงตามความต้องการของประชาชนจริง ๆ

แต่อย่างไรก็ดี การที่จะสอนศาสนาให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนจริง ๆ ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้ที่ทำการสอนจะต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับเรื่องชีวิต หน้าที่ การศึกษา สิ่งแวดล้อมและความจำเป็นต่าง ๆ ของผู้ที่รับการสอน ซึ่งประเด็นหลังนี้สำคัญมากที่สุด เพราะถ้าหากเราไม่ทราบถึงจุดนี้แล้ว การสอนศาสนา แม้ผู้สอนจะมีความรู้เชี่ยวชาญสักเพียงใด ก็จะไม่เป็นประโยชน์ต่อคนฟังเท่าไรนัก เพราะแม้เขาจะรู้ แต่ในเมื่อเอาไปใช้ไม่ได้ก็ไม่เกิดประโยชน์

ญาณที่เป็นกำลังในการเผยแผ่ศาสนาของพระพุทธเจ้า เรียกว่า ทศพลญาณ มีอยู่ ๑๐ อย่าง ซึ่งใน

๑๐ อย่างนี้ ข้อแรกทีเดียวก็คือ ฐานาฐานญาณ ซึ่งแปลว่า ปรีชาญาณที่หยั่งรู้ว่า อะไรเป็นไปได้ อะไรเป็นไปไม่ได้ หมายความว่า พระพุทธเจ้าก่อนที่จะทรงเทศนาสั่งสอนใคร พระองค์จะต้องทรงรู้อะไรเสียก่อนว่า เรื่องที่พระองค์จะทรงสอนเขา^{นี้} อยู่ในฐานะที่คน^{นี้} ฟังจะเข้าใจได้หรือไม่ จะสามารถปฏิบัติตามได้หรือไม่ และเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ คือเป็นความจริงหรือเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ คือไม่ใช่เป็นความจริง จากหลักอัน^{นี้} ท่านจะเห็นได้แล้วว่า ผู้สอนศาสนาจำเป็นที่จะต้องมีความรอบรู้ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ของโลก ตลอดถึงวิชาการต่าง ๆ ที่คนในโลกเขารู้กัน เพราะถ้าไม่รู้แล้ว ก็ไม่อาจที่จะหยั่งทราบได้ว่า เรื่องไหนเป็นไปได้ เรื่องไหนเป็นไปไม่ได้ การสอนศาสนาทุกวันนี้^{นี้} ที่ไม่ค่อยได้ผล^{ก็} เพราะเหตุ^{นี้}

พุทธศาสนากับเศรษฐกิจ

ตอน ๓

เรื่องพุทธศาสนากับเศรษฐกิจ ข้าพเจ้าได้เขียนมาแล้วมา ๒ ตอน ตอนนี้เป็นตอนที่ ๓ แต่อย่างไรก็ดีขอให้ผู้อ่านโปรดเข้าใจไว้ก่อนว่า เรื่องพุทธศาสนากับเศรษฐกิจที่เขียนนี้ไม่ใช่หนังสือตำราเศรษฐศาสตร์เรื่องนี้เป็นแต่เพียงแนวความคิดบางอย่างที่จะทำให้รู้จักนำพุทธศาสนาไปพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ หรือโดยที่สุดถ้าผู้ใดเข้าใจเรื่องที่เขียนมาทั้งหมด ก็สามารถที่จะนำไปแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัวของตนเองได้ ก่อนอื่นขอให้นึกถึงหลักความจริงที่เราเรารู้กันอยู่ กล่าวคือ คนที่จะสามารถสร้างความเจริญในด้านเศรษฐกิจให้กับตัวเอง และแก่สังคมได้จริง ๆ นั้น จะต้องเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถในอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งหลักอันนี้เรารู้กันอยู่ทั่วไป และการที่คนไหนจะมีรายได้ดีแค่ไหนอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับฐานะของอาชีพ ถ้าผู้ใดประกอบ

อาชีพประเภทที่มีรายได้สูง ก็สามารถที่จะสร้างควม
 ำรายได้ง่าย แต่ถ้าคนไหนประกอบอาชีพประเภทที่มี
 รายได้น้อย ก็หวังรายได้ยาก และการที่ใครจะประกอบ
 อาชีพประเภทไหน ก็ขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ
 โอกาส และทุน แต่อย่างไรก็ดี การพัฒนาเศรษฐกิจ
 ของชาติหรือของสังคมใดสังคมหนึ่ง เราจะมานักแต่ใน
 ำงของวิชาอาชีพอย่างเดียวไม่ได้ เพราะความจริงมีอยู่ว่า
 การที่สังคมเกิดความยากจน เกิดความเดือดร้อน ซึ่งรวม
 ำงทำให้บุคคลบางประเภท หรือบางกลุ่มเกิดเป็นอัมพาต
 ในทางจิตใจ กล่าวคือ ทำงานสักแต่ทำไปวันหนึ่ง ๆ
 ำงไม่มีกำลังใจ ำงไม่มีความสดชื่น ำงไม่มีความหวัง เพราะ
 มองไปทางด้านไหนก็รู้สึกว่ำ ทางของตัวเองตันไปหมด
 ทุกด้าน จะไม่ทำก็ไม่ได้ เพราะไม่มีกินไม่มีใช้ แต่ถึง
 ำงแม้จะต้องทำ ก็ทำอย่างซังกะตาย ปัญหาที่ว่ำนไม่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพโดยตรง แต่เกี่ยวกับปัญหาในด้านจิตใจ ขอ
 ำงให้สังเกตว่ำ คนประเภทนี้เวลานั้นมมาก และมีทุกวงงาน
 คนประเภทนี้เป็นเครื่องถ่วงความเจริญในด้านเศรษฐกิจ
 อย่างร้ายแรง ขอให้นึกถึงคนที่อ้วยวะบางส่วนเป็นอัม-

พาด แล้วเขาจะทำงานได้ดีสักเพียงไร ถึงแม้เขาจะมี
 ความรู้ความสามารถก็จริง การพัฒนาเศรษฐกิจย่อมขึ้น
 อยู่กับแรงงานของแต่ละบุคคล มันเหมือนกับการที่
 ร่างกายของเราจะมีความแข็งแรงสมบูรณ์ ก็ต่อเมื่อ
 อวัยวะต่าง ๆ มีความแข็งแรง ทำหน้าที่ของตัวเองได้
 อย่างคล่องแคล่วว่องไวและทำได้ดี

บุคคลที่เป็นอัมพาตในทางแรงงาน ซึ่งนัก
 เศรษฐกิจรู้ดีว่าเป็นภัยอย่างใหญ่หลวงต่อการพัฒนา แต่
 นักเศรษฐกิจส่วนมากก็มักจะมองแต่ในด้านวัตถุ กล่าว
 คือ ถ้าหากเราทำให้บุคคลเหล่านั้นมีความหวัง มีรายได้
 ที่เขาพอใจ ความเป็นอยู่ของเขาดีขึ้น เขาก็จะทำงาน
 ด้วยความเต็มใจ และด้วยความขยันขันแข็ง การสไตรด์
 ที่เกิดขึ้นแต่ละครั้ง ก็เนื่องมาจากพวกคนงานเหล่านั้น
 ต้องการรายได้เพิ่มขึ้น คนที่ไม่เข้าใจเรื่องของชีวิตอย่าง
 ลึกซึ้งตามแนวของพุทธศาสนา ก็มักจะคิดหาวิธีแก้แต่
 ในด้านวัตถุอย่างที่ทำกันทั่วโลก วิธีการเหล่านั้นแม้ว่าจะ
 ได้ผล แต่มันก็ได้ผลชั่วคราว เพราะมันเป็นวิธีการ
 อย่างเดียวกันกับเด็กที่เบื่อกินอาหาร เราต้องการจะให้เด็ก

รับประทานอาหารให้ได้มาก ๆ เราก็พยายามทำอาหารให้ร่อยถุกใจเด็ก เด็กก็จะรับได้มาก วิธีการเช่นนี้มองเห็นได้ง่ายว่าได้ผล แต่โปรดพิจารณาดูให้ลึกซึ้ง ถ้าคนที่ตามใจเด็กไม่เข้าใจเรื่องวิชาอาหาร ก็อาจจะนึกถึงแต่ในแง่ของความอร่อย ไม่ได้นึกถึงคุณภาพและประโยชน์ที่ร่างกายจะพึงได้รับ และผลเสียหายอีกอย่างหนึ่งที่จะต้องติดตามมากคือ เมื่อเด็กถูกตามใจในเรื่องรสจนเคยตัว ก็เป็นของแน่นอนว่าเด็กจะกินอาหารยากขึ้น และจะเป็นคนที่เบื่ออาหารง่าย ในเมื่อเด็กมีทางที่จะเลือกอาหารได้หลายอย่างตามใจชอบ ข้อเท็จจริงอันนี้คนส่วนมากมองข้าม ตรงกันข้าม ถ้าหากเราพยายามบังคับเด็กบ้าง ตามใจเด็กบ้าง แต่ในเวลาเดียวกัน เราก็พยายามที่จะให้เด็กได้รับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักอนามัย และพยายามอธิบายเหตุผลให้เด็กเข้าใจด้วยว่า ทำไมจะต้องกินอาหารอย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าเด็กถูกฝึกมาโดยวิธีนี้ เด็กก็จะกลายเป็นคนที่กินอาหารง่าย เพราะอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย โดยปกติเป็นอาหารที่หาได้ง่าย ๆ ราคาถูก วิธีทำก็ไม่ยุ่งยาก ถ้า

เด็กมีนิสัยยึดถือเอาประโยชน์ของอาหารเป็นหลักใหญ่ แทนที่จะถือเอาเรื่องรสเป็นเรื่องใหญ่ เด็กก็จะกลายเป็นคนกินอาหารง่าย และอีกประการหนึ่ง อย่าลืมที่จะสอนให้เด็กได้รู้สำนึกว่า เรามีฐานะอย่างไร ควรจะกินอาหารอย่างไรจึงจะเป็นความพอดี และพยายามสอนให้เด็กเกิดความรู้สึกเห็นใจในบุคคลอื่นที่เขายากจนกว่า และพยายามทำเด็กให้ได้พบเห็นถึงความเป็นอยู่ของครอบครัวที่ยากจน และจะต้องระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ให้เด็กเกิดความรู้สึกถูกเหยียดหยาม และถ้าเป็นไปได้ ก็ควรจะสอนเด็กให้รู้จักกินอาหาร อย่างที่คนจนเขากินกันบ้างโดยวิธีนี้ เราก็จะได้เด็กที่มีความประหยัด มีความพอดีในเรื่องการกิน เขาจะไม่ลำบากและเดือดร้อนในเรื่องการกิน การพัฒนาเศรษฐกิจของชาติหรือสังคมก็อยู่ในหลักอันเดียวกันนี้ ขอให้พยายามลองใช้ความคิดสักเล็กน้อย ก็จะมองเห็นว่า ความยากจนในสังคมเกิดขึ้นเพราะอะไร

อนึ่งสาเหตุอันหนึ่งที่นับว่าเป็นภัยอย่างร้ายแรง ซึ่งทำให้เกิดสงครามทุกหย่อมหญ้าและทั่วโลก และ

ส่วนมากก็เป็นสงครามไม่เปิดเผย ก็คือ ความไม่รู้จักพอ
 ของคนบางกลุ่มที่มีโอกาสสร้างความร่ำรวยได้ง่าย คน
 ประเภทนี้จะมีความรู้สึกอยู่ตลอดเวลาว่าได้เท่าไรก็ไม่พอ
 ยังต้องการอีกเรื่อย ๆ ความโลภของคนที่มีโอกาสที่
 จะสร้างความร่ำรวยได้ง่าย อันนี้คือภัยอย่างใหญ่หลวงที่
 ทำลายเศรษฐกิจของชาติ จนกระทั่งเวลานี้คนส่วนใหญ่
 ต้องตกอยู่ในฐานะที่หมดแผ่นดินหรือเข้าตรอกตัน คือคน
 กลุ่มใหญ่แม้จะदनรนพยายามขวนขวายสักเพียงไร ก็ไป
 ไม่รอด เพราะถูกกันไว้หมดเกือบทุกด้าน คนจนที่ไร้
 การศึกษาไม่สู้จะเป็นภัยต่อสังคมเท่าไรนัก เพราะสติ
 ปัญญาไม่ค่อยมี ความสามารถอยู่ในขอบเขตจำกัด แต่
 ขณะนี้ทั่วโลกส่งเสริมการศึกษา พวกชนปัญญาชนมี
 มากขึ้น แต่คนเหล่านี้อยู่ในฐานะที่ถึงแม้จะदनรนสัก
 เพียงไร ความเป็นอยู่ก็ยังฝืดเคือง ชักหน้าไม่ถึงหลัง
 ค่าครองชีพสูง สิ่งที่เป็นที่จำเป็นต้องใช้ก็มีมากขึ้น แต่
 แล้วรายได้ไม่พอ คนเหล่านี้บางส่วนก็ได้กลายเป็น
 อัมพาตในแรงงาน คือไม่มีกำลังใจทำงาน ทำสักแต่ให้
 เสร็จกันไปวันหนึ่ง ๆ จงคิดดู ถ้าหากคนเหล่านี้เขามี

กำลังใจมีความขยันอดทน มีความสดชื่นในการประกอบกิจการงาน ผลงานที่เกิดจะมีสักเท่าไร แต่ในเมื่อบุคคลเหล่านี้ได้กลายเป็นอัมพาตในทางจิตใจ แล้วผลเสียหายที่เกิดจะมีเท่าไร? และเราจะมีวิธีการใดบ้างที่จะทำให้นักที่ไม่รู้จักพอทั้งหลายเหล่านี้ ได้หยุดยั้งความโลภของตน หันมาชวนขายที่จะเสียสละประโยชน์ที่จะพึงได้ หรือทรัพย์สินที่ตนเองมีอยู่ให้แก่ผู้อื่น ด้วยความเมตตา กรุณาและเห็นอกเห็นใจในความทุกข์ยากลำบากของคนอื่น และทำอย่างไร จึงจะให้ข้าราชการทั้งหลาย ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาบ้านเมืองมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่จริง ๆ และทำอย่างไร พวกพ่อค้าทั้งหลายจึงจะไม่ฉวยโอกาสสร้างความร่ำรวย ชนิดที่เป็นการสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นอย่างมากมาย ขอให้เราพิจารณาดูปัญหาต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา แล้วเราก็จะพบว่า นอกจากทางศาสนาแล้วยังจะมีอะไรอีกหรือ ที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้?

พวกนักเศรษฐกิจบางประเภทที่มีหัวรุนแรง ซึ่งคิดแต่จะแก้ปัญหาสังคมโดยอาศัยอำนาจของกฎหมาย

เขาก็อาจจะทำได้ แต่อย่าลืมว่า กฎหมายเป็นสิ่งที่คุณเขียนขึ้น และถ้าคนที่เขียนกฎหมายและคนที่รักษากฎหมายมีจิตใจไม่สูง ในใจยังเต็มไปด้วยความโลภ เห็นแก่ตัว และคอยจะเอาเปรียบผู้อื่นอยู่เสมอ กฎหมายแม้จะบัญญัติออกมาได้อย่างสวยงามก็ตาม แต่มันก็ช่วยไม่ได้ เพราะเมื่อคนเราสร้างกฎหมายขึ้นมาได้ แต่ในเมื่อกฎหมายไม่อำนวยความสะดวกให้แก่ตนตามความต้องการ คนเราก็แก้กฎหมายได้ หรือไม่เช่นนั้นก็พลิกแพลงแง่ของกฎหมาย เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ตน และในเวลาเดียวกันก็ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือขูดรีดคนอื่น กฎหมายย่อมไม่มีประโยชน์ ถ้าคนที่มิอำนาจออกกฎหมายและรักษากฎหมายมีจิตใจไม่สูง ความเดือดร้อนของสังคมจะหมดไปไม่ได้ ไม่ว่าจะเอาระบบไหนมาใช้ก็เป็นไปไม่ได้ ขอให้พยายามพิจารณาดูให้ลึกซึ้ง และอีกประการหนึ่ง ถ้าคนส่วนใหญ่ถูกบีบบังคับมาก ๆ เขาก็จะทนไม่ไหว แล้วการจลาจลวุ่นวายก็จะเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงมองเห็นว่า ถ้าหากเราจะได้นำหลักพุทธศาสนามาเผยแพร่ให้ได้ผลแก่สังคมจริง ๆ

แล้ว อันนั้นจะเป็นรากฐานสำคัญที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของชาติให้มีความเจริญและมีความมั่นคงยิ่ง

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาบ่อยครั้งแล้วว่า คนที่จะสร้างความเจริญให้แก่สังคมนั้น จะมีแต่เพียงความปรารถนาดีหรือความเมตตากรุณาอะไร ทำนองนี้เพียงอย่างเดียวไม่ได้ หากแต่จะต้องมีความรู้ความสามารถในการงานต่าง ๆ ด้วย และด้วยเหตุนี้เองพระสงฆ์ส่วนใหญ่จึงไม่อาจจะพัฒนาเศรษฐกิจของชาติได้ พุทธศาสนาจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชาติได้ ก็ต่อเมื่อหลักพุทธศาสนาจะต้องเข้าแทรกซึมในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป แทนที่เราจะใช้กฎหมายเป็นหลักปกครองเพียงอย่างเดียว เราควรจะได้ใช้หลักศาสนาเป็นหลักปกครองคน โดยเฉพาะคือปกครองตนเองให้ได้ ถ้ายังไม่ได้ก็ต้องพยายามหาวิธีทำให้เกิดผลให้ได้ เพราะอย่างอื่นเรายังทำกันสำเร็จทำไมเพียงแต่จะหาวิธีเพื่อให้หลักพุทธศาสนาเป็นหลักปกครองตนเอง และเป็นหลักที่ประชาชนสมัครใจที่จะนำมาใช้ด้วยตัวของเขาเอง เพียงแค่นี้เราหมดปัญญาแล้วหรือ ข้าพเจ้าคิดว่า ปัญญาที่จะนำมาใช้เพื่อให้

เกิดผลดังที่กล่าวมามีแน่นอน และมีอย่างเหลือเฟือด้วย แต่การที่เราไม่นำปัญญาเหล่านี้ออกมาใช้ ก็เพราะพวก ชนปัญญาชนมองทัศนะพุทธศาสนาแคบไป คือไปคิด เสียว่า ถ้าคนไหนจะสนใจในทางศาสนา ก็ต้องมีเวลาว่างจริง ๆ หรือไม่เช่นนั้น ก็ต้องรอให้แก่ หรือรู้สึก เบื่อโลกแล้ว จึงจะหันมาสนใจกับทางศาสนา ทัศนะ อันนี้ผิดมาก และยิ่งกว่านั้นทุกวันนี้เป็นยุคที่คนกำลัง ตันในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทรงเจ้าเข้าผี และปาฏิหาริย์ อะไรต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้แม้จะมีความจริงและมีประโยชน์ แต่เท่าที่สังเกตดูก็รู้สึกว่ คนส่วนใหญ่จะงมงายจน เกินไป พระพุทธรูปแม้จะศักดิ์สิทธิ์สักปานใดตามความ เชื่อมถือของคนทั้งหลาย และแม้เขาจะกราบไหว้ทำกา รบูชาทุกวัน วันละหลาย ๆ ครั้ง แต่ในเมื่อความรู้สึก ของผู้ที่เคารพนับถือยังเป็นไปในรูปของความศักดิ์สิทธิ์ ที่ จะคลบับดาล หรือป้องกันเหตุร้ายอย่างนั้นอย่างนี้ คนส่วนใหญ่ยังนับถือพุทธศาสนาในระดับนี้ พุทธ ศาสนาก็ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจไม่ได้ พุทธศาสนาจะช่วย พัฒนาได้จริง ๆ ก็ต่อเมื่อหลักศาสนาต้องเข้ามาอยู่ใน

จิตใจของคนทั้งหลาย และได้แสดงออกมาเป็นการกระทำเป็นการพูด และเป็นความนึกคิด คือแปลว่า เมื่อคนมีชีวิต พุทธศาสนาก็ต้องมีชีวิตด้วย จึงจะสามารถช่วยคนเราได้ ถ้าพุทธศาสนาเป็นเพียงพระพุทธรูปที่อยู่บนหิ้งบูชา แต่ในชีวิตประจำวันไม่มีหลักศาสนาอยู่ในใจ อันนี้ช่วยอะไรไม่ได้ ข้าพเจ้าเองก็ประหลาดใจอยู่ไม่น้อย ที่เห็นการปลุกเสกพระบูชาพระเครื่องรางมีอยู่ทั่วไป และก็มีบ่อยด้วย ข้าพเจ้าเองไม่ตำหนิสิ่งเหล่านี้ และก็มองเห็นประโยชน์ แต่ก็มาสังเวชใจตรงที่ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ทั้งที่นับถือพุทธศาสนาด้วยใจจริง แต่ก็ก้าวขึ้นมาได้เพียงแค่นี้ และพวกชนปัญญาชนซึ่งควรจะได้เป็นหลักหรือเป็นแสงสว่างให้กับคนที่ยังโง่กว่า แต่บางทีก็กลับกลายเป็นบุคคลในระดับเดียวกับบุคคลที่กล่าวมาเสียเอง

พุทธศาสนากับเศรษฐกิจ

ตอน ๔

นักศึกษส่วนมากที่เข้าใจว่า พุทธศาสนาไม่อาจจะนำมาใช้ เป็นหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติได้ ก็เพราะมองไม่เห็นว่ามีหลักวิชาตรงไหนที่อธิบายเกี่ยวกับเรื่องการประกอบอาชีพ เห็นมีแต่หลักธรรมที่จะสอนให้คนละกิเลส ให้สละโลกเสียเป็นส่วนมาก ถึงแม้ในพุทธศาสนาจะมีหลักธรรมสำหรับฆราวาสผู้อยู่ครองเรือนโดยตรง แต่ก็ยังเป็นหลักที่จะสอนให้คนมีศีลธรรมมีจิตใจสบายเท่านั้น และยังกว่านั้น ถ้าคนไหนเคร่งทางศาสนา ก็จะมีรู้สึกที่ไม่สนใจทางโลก คิดแต่จะทำตัวให้พ้นไปจากโลก ซึ่งตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายก็คือความเป็นอยู่ของพระ และยังมีปัญหาอื่น ๆ อีกหลายอย่าง เช่นคนที่ทำการประมง ตั้งฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ประกอบกสิกรรม ทำการค้า ถ้าพิจารณาดูให้ละเอียดแล้วก็จะพบว่า การที่คนเหล่านี้ประกอบอาชีพของตนเองเจริญร่ำรวย เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยทั่วไป ก็เพราะเขาต้องฆ่าสัตว์บ้าง ตัดโกหกบ้าง ต้อพลิกแพลง

บ้าง ซึ่งล้วนแต่เป็นการผิดศีล จึงจะประกอบอาชีพได้ เพราะฉะนั้นจึงมองเห็นว่า ถ้าเอาศาสนาเข้ามาเกี่ยว-
ข้องก็จะกลายเป็นอุปสรรคกีดขวางความเจริญในด้าน
เศรษฐกิจ นักศึกษาที่มองดูศาสนาแต่เพียงผิวเผินก็มัก
จะมีความรู้สึกในทำนองนี้ แต่ด้วยข้อเท็จจริงแล้ว ตั้ง
แต่ไหนแต่ไรมาแล้วศาสนาได้เข้าไปค้ำจุนหรือเหลือคณ
ที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่เราเห็นว่าผิดศีลนั้นอยู่อย่าง
มากมาย

เราควรจะจำสัญลักษณ์ของพุทธศาสนาไว้ให้ดีว่า
พุทธศาสนาไม่มีการบังคับให้ต้องเชื่อและทำตาม แม้
คนไหนจะไม่เชื่อหรือไม่ปฏิบัติตามหลักศาสนาในบางสิ่ง
บางอย่าง แต่เขาก็เป็นชาวพุทธได้ คือประกาศว่าตนเอง
นับถือพุทธศาสนาด้วยความเลื่อมใสศรัทธาจริง ๆ ทั้งนี้ก็
เพราะหลักศาสนากว้างขวางมาก ถ้าหากเรารู้จักเลือก
เอามาใช้ เราก็จะเห็นว่าบุคคลประเภทแม้กระทั่งโจรก็
สามารถที่จะนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในอาชีพของโจร
ได้ ซึ่งมันเป็นการดีกว่า ที่โจรเหล่านั้นจะไม่ยึดหลัก
ศาสนาอะไรเลย เป็นต้นว่าโจรบางคนนับถือพระและ

ถือสัจจะ และโจรบางคนก็มีความกตัญญูมีความซื่อสัตย์
 ต่อลูกน้องอย่างนั้นเป็นต้น เราจะเห็นว่าโจรประเภทนี้
 ถึงอย่างไร ก็ยังดีกว่าโจรที่ไม่นับถือพระ ไม่ถือสัจจะ
 ไม่มีความกตัญญู ไม่มีความซื่อสัตย์ต่อใครเลย และ
 แน่นอนโจรที่มีศาสนาอยู่ในใจบ้างนั้น เขามีทางที่จะ
 กลับตัวเลิกประพฤติชั่วได้ดีกว่า โจรที่ไม่มีศาสนาอะไร
 อยู่ในใจเลย และในเมื่อแม้แต่โจรยังสามารถที่จะนับถือ
 ศาสนาได้ คนประเภทอื่นซึ่งไม่ใช่โจร แต่ก็ประกอบ
 อาชีพในลักษณะที่ผิดศีลอยู่เสมอเช่นนั้น ลองคิดดูให้ดี ถ้า
 หากเขาไม่มีศาสนาอะไรอยู่ในใจเลย ความเลวร้ายความ
 เดือดร้อนที่เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่น มันจะร้ายแรงยิ่งกว่าที่
 เป็นอยู่เดี๋ยวนี้เท่า นี้เป็นเพียงตัวอย่างส่วนน้อยที่
 ข้าพเจ้าชี้ให้ดูเพื่อให้เห็นความจริงว่า ศาสนาย่อมเป็น
 สิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคน แล้วท่านเชื่อหรือไม่ว่า
 เพราะเหตุที่พุทธศาสนาไม่มีการบังคับให้ต้องเชื่อและ
 ต้องทำตามนี้เอง โดยข้อเท็จจริงเราจึงได้พบว่า คนไทย
 ทั้งชาติ ไม่ว่าจะอยู่ในส่วนไหนของผืนแผ่นดิน ไม่ว่าจะ
 ประกอบอาชีพชนิดไหน คนเหล่านั้นก็ยังยืนยันว่าเขา

นับถือพุทธศาสนา และเรื่องนี้ได้เป็นมานานตั้งแต่คนไทยเริ่มนับถือพุทธศาสนา และเพราะเหตุที่พุทธศาสนาได้เข้าไปแทรกซึมอยู่ในชีวิตของคนไทยทั่วไปชาติไทยเราจึงได้รักษาเอกราชรักษาความเป็นชาติมาได้ตราบเท่าทุกวันนี้ และเหตุการณ์ในสมัยนี้ที่เลวร้ายลงขอให้พิจารณาดูให้ถี่ถ้วน ไม่ว่าจะในสังคมไหนหรือในวงงานอะไร เบื้องหลังของความเลวร้าย หรือความเสื่อมโทรม ล้วนแล้วแต่มาจากคนที่ไม่นับถือศาสนาด้วยใจจริงทั้งนั้น เขาถือไว้แต่เพียงในนามเท่านั้น ส่วนหลักสำคัญของศาสนาเขาไม่เข้าใจและไม่เชื่อ ด้วยเหตุนี้ความเลวร้ายต่าง ๆ จึงได้เกิดขึ้น

ข้าพเจ้า ใคร่ที่จะขอเตือนสติบุคคลประเภทที่มองดูอะไรก็มักจะมองดูแต่ในด้านเดียว ไม่มองดูในด้านอื่น ไม่คิดให้รอบคอบ สักแต่ว่าอะไรที่มันขัดกับความเห็นของตัวเอง หรือไม่เป็นไปตามหลักวิชาที่เคยเรียนมา ก็ร้องอะอะว่าอันนี้ใช้ไม่ได้ ผิดอย่างนั้นอย่างนี้ คนประเภทนี้แม้จะเป็นผู้ที่เคร่งทางศาสนา ก็มักจะกลายเป็นผู้ทำลายศาสนาโดยไม่มีเจตนา ๕๕๘

เพราะเหตุที่ตนเองมีความคิดรุนแรง หรือเน้นหนักแต่ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะสังเกตได้ว่าคนประเภทนี้ ถ้าหากเข้ามาบริหารงานในด้านศาสนา ก็พาให้ศาสนา แคลง แทนที่จะแผ่ให้กว้างออกไป ตัวอย่างทำนองนี้ เห็นได้ทั่วไป เพียงแต่ใช้ความสังเกตเพียงเล็กน้อยก็จะพบว่า เป็นใครอยู่ที่ไหนบ้าง ขอได้โปรดเข้าใจว่า วิธีการสอนพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น เหมือนกับเราสอนเด็กอันไหนที่เด็กทำได้ก็แนะนำให้ทำ หรืออาจจะต้องบังคับให้ทำ ในเมื่ออยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้ แต่ถ้าอันไหนเด็กยังทำไม่ได้ เราก็ต้องปล่อยไว้อก่อน รอให้เด็กโตมีสติปัญญาพอที่จะเข้าใจหรือทำได้ เราจึงค่อยแนะนำให้ทำ และเราทุกคนที่ได้เติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ มีความคิดอ่านดี ประพฤติดีเป็นคนดี ทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ ขอให้มองย้อนหลังเราก็จะพบว่า ทุกคนต้องเคยผ่านความผิด ความบกพร่อง ความเสียหายอะไรต่าง ๆ มาด้วยกันทั้งนั้น และเมื่อเรามองดูอีกแง่หนึ่ง ถ้าหากเราไม่เคยผ่านความชั่วมาบ้างเลย

แน่ใจหรือว่าจะสามารถประพฤติปฏิบัติในทางแห่งความดีได้ อะไรเล่าที่คอยเหนี่ยวรั้งมิให้เราหันกลับไปสู่ความชั่วหรือไม่กล้าไปทำความชั่วอย่างอื่นซึ่งไม่เคยทำมาก่อน นั่นไม่ใช่เพราะความชั่วหรือความผิดพลาดต่าง ๆ ที่ฝังใจเราอยู่ที่คอยเหนี่ยวรั้งคอยเตือนสติอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นในทำนองเดียวกัน ก่อนที่คนเราจะประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนาได้อย่างสมบูรณ์ทุก ๆ อย่างไม่มีบกพร่องหรือถ้าหากจะมีก็แต่เพียงเล็กน้อยนั้น ก็เนื่องมาจากเราได้เคยผ่านความชั่วหรือความผิดพลาดมาบ้าง ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนาจึงสามารถเข้าไปแทรกซึมอยู่ในชีวิตของคนได้ทุกประเภท สำหรับท่านที่เข้าใจหลักก่อนนี้ ข้าพเจ้าก็เชื่อแน่ว่าท่านจะไม่พูดอีกต่อไปว่า พุทธศาสนาเป็นเครื่องกีดขวางการทำมาหากินของคน หรือเป็นเครื่องถ่วงความเจริญในด้านเศรษฐกิจ แต่ตรงกันข้าม ท่านกลับจะมองเห็นว่า พุทธศาสนาต่างหากที่ได้เข้าไปช่วยค้ำจุนการอาชีพทุกประเภทให้มีความเจริญก้าวหน้าและค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งในที่สุดก็สามารถที่จะดึงหรือชักจูงสังคมให้เจริญก้าวหน้าไปในทางที่ถูกต้อง และ

ผลที่ได้รับ ก็คือทำให้ทุก ๆ คนมีการอยู่ดีกินดี และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อบอุ่นไปด้วยมิตรภาพ ความรัก ความไว้วางใจ ความซื่อสัตย์ ความเมตตาปราณี ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน

ข้าพเจ้าเชื่อมั่นานานแล้วว่า คนที่นับถือศาสนาด้วยความบริสุทธิ์ใจ และนับถือจริง ๆ ทำบุญใส่บาตร ใ้หัวพระสวดมนต์ หรือทำกุศลอื่น ๆ อยู่เสมอ แต่ในเวลาเดียวกัน เขาก็มีอาชีพในทางประมง หรือในทางเลี้ยงสัตว์ หรือประกอบอาชีพอะไรก็ตาม คนประเภทนี้จะสามารถประกอบอาชีพให้รุ่งเรืองก้าวหน้าได้เรื่อย ๆ ถ้าเขารู้จักนำศาสนาไปใช้ให้เหมาะแก่สภาพของตน และในเวลาเดียวกัน อาชีพของตนก็จะไม่ทำให้คนอื่นได้รับความเดือดร้อน และอีกประการหนึ่ง คนที่ประกอบอาชีพประเภทที่ต้องผิดศีล ซึ่งเขาก็กยอมรับว่าเป็นบาป แต่ความจำเป็นบังคับ เขายังเลิกไม่ได้ สำหรับบุคคลประเภทนี้ย่อมจะหาทางชดเชยบาปของตนเอง เช่นอย่างสมัยก่อน พวกนักรบเมื่อเสร็จศึกสงครามแล้ว ก็มาช่วยกันสร้างวัด ทำนุบำรุงศาสนา และบางคนก็

ตั้งใจวชอย่างนี้เป็นต้น ขอให้ดูข้อเท็จจริงในถิ่นที่คนประกอบอาชีพเป็นต้นว่าการประมง คนประเภทนี้เขาจะมีศรัทธาในการทำบุญไม่น้อยเลย เพราะเขารู้ยู่ว่าเขาทำบาปอยู่ทุกวัน เพราะฉะนั้นเขาก็ต้องคิดสร้างกุศลไว้ให้คุ้มกัน ไม่เช่นนั้นเขาก็จะเอาตัวไม่รอด

อนึ่งท่านเชื่อหรือไม่ว่า ถ้าเราปกครองเด็กหรือปกครองใครก็ตาม ในกรณีที่ผู้อยู่ในปกครองจำเป็นจะต้องทำความผิด ซึ่งเรารู้ แต่ในเมื่อเห็นว่าเป็นความจำเป็นของเขา เราก็มองเฉย ไม่ตำหนิ ไม่ลงโทษ และในบางกรณีก็ยังแสดงความเห็นใจ หรือถ้าเป็นไปได้ก็ให้ความช่วยเหลือเขาด้วย สำหรับในกรณีอย่างนี้ เราก็จะพบว่า ลูกน้องมีความเคารพและซื่อสัตย์ต่อนายมาก เพราะเขารู้ว่าเขาทำผิด แต่เขายังเลิกไม่ได้ ผลพลอยได้ก็คือ ความจงรักภักดี ความซื่อสัตย์ ความเคารพต่อนายหรือต่อผู้ปกครอง อันนี้คือสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะในกรณีที่เขาจะไปทำความผิดในด้านอื่นที่ไม่มีความจำเป็น หรือเรามองเห็นแล้วว่า มันจะเป็นความเสียหายหรือเป็นความเดือดร้อนอย่างมากมาย เขาก็จะเชื่อฟัง

ไม่กล้าฝ่าฝืน ผลที่สุดก็คือทำให้การปกครองเป็นไปอย่างดี ขอนั่นใจ

หลักในทางศาสนาก็เหมือนกัน พระพุทธเจ้าก็คิด พระสงฆ์สาวกของพระองค์ก็คิด ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤตินิดไม่ว่ากรณีใดๆ ซึ่งเป็นเหตุทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเลื่อมใส และในเวลาเดียวกันประชาชนทั้งหลายก็รู้ยู่่ว่า ทางศาสนาสอนให้ตนเองละเว้นสิ่งใด และควรจะทำสิ่งใด แต่บางอย่างตนเองทำไม่ได้ แต่พระสงฆ์ท่านก็ไม่ว่า ยังคงแสดงความเมตตาปรานีแสดงความเห็นใจ และทำตัวเข้ากันได้กับประชาชนทุกชั้น ด้วยวิธีการอันนี้เองที่ทำให้คนทุกชั้นทุกประเภท นับถือศาสนาด้วยความจริงใจ ทั้งรักทั้งเทิดทูนบูชาอย่างสูง ซึ่งเราจะพบว่า แม้แต่คนที่กำลังเมาอยู่ แต่ใจจริงเขายังนับถือศาสนา ในขณะที่เมาก็อาจจะพูดอะไรเลอะเทอะ หรือบางทีก็อาจจะเป็นการหมิ่นประมาทศาสนาไปบ้าง แต่เมื่อเขาหายเมา เขาก็จะรู้สึกตัวได้ดีว่าเขาผิด แล้วก็คิดที่จะเลิก

อนึ่งเรายังจะพบอีกว่า คนไทยเกือบทั้งชาติทั้งๆ ที่เวลาส่วนใหญ่ไม่ได้สนใจกับศาสนา แต่ถ้าหากจะมี

ภัยอันใดเกิดขึ้นแก่ศาสนาแล้ว คนเหล่านั้นก็พร้อมที่จะเสียสละแม้กระทั่งชีวิต เพื่อปกป้องคุ้มครองศาสนา ก็ในเมื่อศาสนาโดยส่วนใหญ่ยังมีอิทธิพลต่อคนไทยทั้งชาติ แล้วทำไมเราจึงไม่คิดที่จะนำหลักศาสนา ไปพัฒนาจิตใจคนไทยทั้งชาติ เพื่อความเจริญก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้เคยชี้แจงมาให้ฟังแล้วว่า ถ้าหากการสอนศาสนาได้ผล คือทำให้คนทั่วไปเข้าใจหลักศาสนาถูกต้องและเข้าใจอย่างซาบซึ้ง ทุกสิ่งทุกอย่างมันจะค่อยเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ตัวอย่างอันหนึ่งที่เห็นได้ชัดในขณะนี้คือ ประเทศไทยเราได้เสียดุลย์การค้าอย่างมาก ขอให้พิจารณาถึงสาเหตุ บุคคลประเภทไหนที่ทำให้เสียดุลย์การค้า ถ้าหากคนเหล่านั้นมีศาสนาอยู่ในใจ เขาจะกล้าทำสิ่งที่เบียดเบียนต่อประเทศชาติหรือคนส่วนรวมเช่นนั้นหรือ? และการที่คนไทยซึ่งสมัยนี้มักจะใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่ค่อยมีการประหยัด ซึ่งทำให้สินค้าขาเข้าเข้ามาในประเทศของเราได้อย่างมากมาย เพราะคนไทยพากันอุดหนุนเกือบจะทุกอย่าง คนเหล่านั้นไม่สำนึกถึงความเดือดร้อนที่จะบังเกิดขึ้นในอนาคต ถ้า

หากคนเหล่านี้เข้าใจเรื่องของชีวิตตามหลักของพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเขารู้เป็นอย่างดีว่า จุดหมายของชีวิตคืออะไร? เราเกิดมาทำไม? ตายไปแล้วเราจะได้อะไรติดตัวไป? เพียงแค่นี้เราก็สามารถที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ โดยไม่ยากอะไรเลย

ความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ความสุขเฉพาะหน้า เห็นแก่ได้ ความโลภอันไม่สิ้นสุด สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เป็นภัยอย่างร้ายแรง ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติดอกหรือ? เห็นแจ้งแล้ว หรือยัง สำนึกได้แล้วหรือยัง ท่านนักศึกษาทั้งหลาย ที่มองดูพุทธศาสนาแต่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง และมองดูอย่างผิวเผิน ท่านรู้สึกแล้วหรือยังว่า พุทธศาสนา เท่านั้นที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาค่าเสื่อมโทรมทุก ๆ ด้าน เท่าที่มอยู่เวลานี้ ซึ่งไม่เฉพาะแต่ในด้านเศรษฐกิจเท่านั้น

แต่อย่าลืมว่า ต้องเป็นพุทธศาสนาที่เข้ามาปฏิบัติบพบาทอยู่ในชีวิตจิตใจ ไม่ใช่พุทธศาสนาประเภทที่มิไว้สำหรับกราบไว้บูชา อ้อนวอนขอความคุ้มครอง หรือขอให้บันดาลอย่างนั้นอย่างนี้ พุทธศาสนาจะเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาย่างยากต่าง ๆ ได้ ก็ต่อเมื่อไม่ว่าเราจะศึกษา

เล่าเรียน หรือทำงานอะไร เกี่ยวข้องกับใคร มีปัญหา
 อะไรเกิดขึ้น เราจะต้องใช้หลักพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลา
 เวลา และถ้าหากเราศึกษาให้ดีแล้ว พุทธศาสนาจะ
 เป็นเสมือนหนึ่ง พระที่มีชีวิตและก็อยู่กับเราตลอดเวลา
 คอยแนะนำ คอยชี้ช่องทางในการดำเนินชีวิตทุกอย่าง
 แต่ก็เป็นที่น่าสงสาร และน่าสังเวชเป็นอย่างยิ่งที่ว่า
 พุทธศาสนาหาได้มีบทบาทในชีวิตของคนทั่วไป เหมือน
 ดังที่กล่าวมาแล้ว และมันจะเป็นไปได้อย่างไร ในเมื่อ
 สถาบันการศึกษาทางศาสนาก็ยังไม่ได้มาตรฐาน ยังอยู่
 ห่างไกลกับคำว่าเจริญ และในเมื่อเทียบกับสถาบันทาง
 โลก คนที่จะเข้ามาเรียนอย่างจริงจังก็มีจำนวนน้อย คน
 ที่จะเผยแผ่ศาสนาให้ได้ผลแก่ชีวิตของคนเราจริง ๆ ก็
 หาได้ยากมาก ทั้งนี้ก็เพราะเหตุที่เราลงทุนกันผิด อะไร
 ควรจะทำก่อน อะไรควรจะทำทีหลัง อะไรควรลงทุน
 กันให้มากที่สุด และอันไหนควรจะยับยั้งเอาไว้ก่อน
 อันไหนเราตัดสินใจกันผิด และที่ผิดกันมานานแล้ว นี่แหละ
 คือข้อที่น่าสังเวชอย่างยิ่ง

อนึ่ง ข้าพเจ้าใคร่ที่จะให้ข้อคิดไว้สักอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ในสมัยที่ศาสนารุ่งเรือง ซึ่งหมายถึงในสมัยที่คนส่วนมากมีความเข้าใจซาบซึ้งในเรื่องศาสนานี้ ย่อมจะมีผลทำให้ประชาชนมีการอยู่ดีกินดี พร้อมทั้งมีศีลธรรมด้วยเสมอ เช่นในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นต้น และแม้ในสมัยที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขัน เช่นสมัยที่กรุงศรีอยุธยาแตก แต่ในที่สุด สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชก็ทรงกู้ชาติเอาไว้ได้ หรือในสมัยที่ชาติยุโรปล่าเมืองขึ้น ซึ่งเมืองไทยหวุดหวิดจะสูญเอกราชแต่แล้วก็รอดพ้นมาได้ เช่นในสมัยของสมเด็จพระปิยมหาราช ทั้งนี้เป็นเพราะผู้นำของประเทศรวมทั้งบุคคลที่เป็นตัวจักรสำคัญของบ้านเมือง ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่ซาบซึ้งในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ท่านเหล่านั้นนำพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน และใช้เป็นหลักในการดำเนินงานทุกอย่าง เพราะฉะนั้นจึงสามารถนำประเทศไปสู่ความปลอดภัยและความอุดมสมบูรณ์ได้

เง เพวามวาง เพ

วามปลอและคละควาง

พุทธศาสนากับเศรษฐกิจ

ตอน ๕

โดยธรรมดาบุคคลที่จะเป็นตัวจักรสำคัญในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดีในหน้าที่ที่จะต้องกระทำแล้ว คุณสมบัติอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญมากก็คือ ความเป็นผู้มีจิตใจสูงด้วยคุณธรรมต่าง ๆ เช่น มีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นอย่างแท้จริง มีความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ การไม่เอาเปรียบคนอื่น ๆ ความเสียสละเพื่อผู้อื่น ความกล้าหาญ ความอดทน ความมานะพยายามเหล่านี้เป็นต้น คุณธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เราจะเห็นได้ชัดว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่สมัยปัจจุบันนี้เวลาเราเลือกคนเข้าทำงานเรามักจะดูแต่ปริญญาหรือประกาศนียบัตร ซึ่งโดยหลักส่วนใหญ่สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องรับรอง แต่ในด้านความสามารถ และบางทีก็ไม่แน่ว่ามีความสามารถจริงตามใบรับรองนั้น เพราะฉะนั้นเราจึงพบว่า คนที่มีความสามารถไม่เหมาะสมในหน้าที่ แต่ก็อยากจะทำหน้าที่นั้น

เพื่อเห็นแก่เงินเดือน ตำแหน่ง หรืออำนาจในหน้าที่ เพื่ออะไรก็ตาม บุคคลประเภทนี้มีมาก ส่วนคนที่มีความรู้ คุณธรรมสูง เขาจะไม่คนรันทะเขือทะยานเข้าไปทำงานที่ไม่เหมาะสมกับความสามารถของตน เขาจะรับทำก็เฉพาะแต่งงานที่ตนเองเห็นว่าสามารถทำได้ แต่ถ้าหากตนเองเกิดทำผิดพลาด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความสามารถมีไม่พอ เขาก็พร้อมที่จะพิจารณาตัวเอง เพื่อที่จะให้คนอื่นเข้าไปทำหน้าที่แทน สำหรับบุคคลที่มีจิตใจเช่นนี้ ประกอบกับมีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดีด้วยนั้น เราเห็นได้ชัดว่า เขาจะสามารถพัฒนาเศรษฐกิจภายในขอบเขตแห่งหน้าที่ของเขาได้เป็นอย่างดี ในเมื่อความจริงมีอยู่อย่างนี้ เราเห็นความจำเป็นแล้วหรือยัง ที่จะต้องหาทางให้ศาสนาเข้าไปมีบทบาทอยู่ในงานทุกอย่าง

อันที่จริงนักศึกษาทั่วไปก็มองเห็นความจำเป็น และประโยชน์ในด้านนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีความบังคลุ้มซึ่งมีความรู้ความสามารถในหน้าที่การงานเป็นอย่างดี แต่ก็มองพุทธศาสนาในวงแคบ ดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วในตอนที่ ๔ บุคคลประเภทนี้ แม้เขาจะไม่ขัด-

ขบวนการเผยแผ่ศาสนา แต่เขาก็ไม่สนับสนุน หรือไม่สนใจจริง ๆ ในอันที่จะให้พุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทอยู่ในวงงานต่าง ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ พุทธศาสนาก็เข้าไปแทรกซึมไม่ได้ และอีกประการหนึ่งเนื่องจากการสอนพุทธศาสนายังไม่บรรลุถึงผลเป็นที่พอใจ เพราะฉะนั้นเราจึงหาได้ยากสำหรับคนที่เข้าใจศาสนาจริง ๆ และประพฤติดัวเป็นคนดีด้วย เป็นผู้บริหารงานในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะคือเป็นหัวหน้าหรือเป็นผู้บังคับควบคุม หรือเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ที่ต้องรับผิดชอบต่องานในด้านสำคัญต่าง ๆ

อันที่จริง คนดี ๆ ที่ว่านี้ก็พอมียู้อยู่บ้างในวงงานทั่วไป แต่คนเหล่านี้ส่วนมากเขาดีมาโดยกำเนิด ศาสนาไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องในชีวิตของเขาเท่าไรนัก หรือพูดง่าย ๆ ว่า เขาไม่มีโอกาสได้เรียนพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นผลจึงปรากฏแต่เพียงว่า เขาเป็นคนซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ แต่ก็ไม่มีกำลังพอที่จะช่วยแนะนำชักจูงคนอื่น ๆ ที่อยู่ในวงงานเดียวกัน ให้ประพฤติดีประพฤติดชอบเหมือนตนเอง ทั้งนี้ก็เพราะขาด

ความรู้ในหลักศาสนาอย่างเพียงพอ คนที่มีร่างกาย
 แข็งแรง มีอนามัยดี ตัวเขาเองไม่เดือดร้อนและเป็นที่
 ชื่นชมยินดีสำหรับคนอื่น ๆ แต่ในเมื่อคนคนนั้นไม่ใช่
 แพทย์ เขาก็ไม่อาจจะแนะนำหรือช่วยเหลือคนอื่น ๆ ที่
 กำลังเจ็บป่วยให้มีร่างกายแข็งแรงเหมือนกับเขา ข้อนี
 ฉะนั้น คนดีแต่ขาดความรู้ทางศาสนา เขาก็ไม่อาจจะ
 แนะนำคนอื่น ๆ ให้ประพฤติดีเหมือนกับเขาได้ ฉะนั้น
 ถึงหากจะทำได้ ก็ทำได้ไม่ดี ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงได้
 แนะนำมาหลายครั้งหลายหนแล้วว่า เป็นความจำเป็น
 อย่างยิ่งที่จะต้องหาทางส่งเสริมให้คนที่มีความรู้ความ
 สามารถดีอยู่แล้ว ให้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องศาสนาอย่าง
 แท้จริง ซึ่งคนประเภทนี้ที่มีความสนใจ และพร้อมที่จะ
 ปฏิบัติตามหลักศาสนาอยู่แล้ว มีอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อย
 เพราะฉะนั้น ถ้าหากคนเหล่านั้นได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่อง
 ศาสนาเป็นอย่างดีแล้ว เขาก็จะสามารถช่วยแก้ปัญหา
 ต่าง ๆ ในด้านจิตใจได้มากที่สุดทีเดียว

อันที่จริง ข้าพเจ้ารู้ดีว่ามันเป็นไปได้ที่จะกะ
 เกณฑ์คนทุกคนให้หันมาสนใจทางนี้ และก็เป็นที่ไปได้

ได้ที่คนทุกคนจะสามารถเรียนรู้ศาสนาได้ดี และปฏิบัติตามหลักศาสนาได้ด้วย ข้าพเจ้าต้องการแต่เพียงว่า ในวงงานหนึ่ง ๆ ถ้าหากจะมีบุคคลซึ่งมีความรู้ดีในหน้าที่การงาน และในเวลาเดียวกันก็มีความรู้ทางศาสนาดีด้วย บุคคลประเภทนี้ถ้าหากจะมีอยู่สักสองสามคนในแต่ละวงงาน ก็จะเป็นการช่วยทำให้งานนั้น ๆ เจริญก้าวหน้าไปในทางที่ถูกต้อง เพียงแค่นี้ไม่ใช่เรื่องยากหรือเรื่องที่ทำไม่ได้ เพราะมันเหมือนกับเราจะให้ทุกคนเรียนเป็นแพทย์ ย่อมเป็นไปไม่ได้ แต่ถ้าเราต้องการจะให้มิแพทย์ที่มีความรู้ความสามารถต่อจำนวนคนสองสามร้อยคน หรืออย่างมากไม่เกินหนึ่งพันคน อย่างนี้เราทำได้ใช่ไหม? และด้วยวิธีนี้จึงได้ช่วยบำบัดความเจ็บป่วยของคนทั้งหลายได้ เรารู้กันดีว่า ในที่ไหนถ้าหากแพทย์มีไม่พอ คนทั้งหลายในที่นั้นจะเดือดร้อนกันอย่างมากมาย เวลานับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมขอให้พิจารณาดูให้ลึกซึ้งแล้วจะเห็นว่า ทั้งหมดล้วนแล้วแต่มีต้นเหตุมาจากปัญหาทางจิตใจทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะศาสนาไม่ได้เข้าไปแทรกซึมอยู่ในจิตใจของคนทั้งหลายนั่นเอง

อนึ่ง มีข้อที่น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่งว่า โดยธรรมดา คนที่มีพื้นจิตใจสูงมาตั้งแต่เดิม และเป็นคนที่มีความตั้งใจเรียนอะไรได้เก่ง คนประเภทนี้เวลามาเรียนทางศาสนา จะสามารถเข้าถึงศาสนาได้ง่ายมาก คือแปลว่าไม่ต้องเสียเวลานาน เขาก็ซาบซึ้งในหลักศาสนา และสามารถนำหลักศาสนาไปใช้กับตัวเองได้ และสามารถจะแนะนำคนอื่นได้ด้วย คนประเภทนี้ก็มีอยู่ทั่ว ๆ ไป เพราะฉะนั้นปัญหาที่ว่า จะไม่มีคนสนใจในทางนี้ อย่างเพียงพอ นั้น ก็เป็นอันว่าหมดไป ปัญหาสำคัญมีอยู่แต่เพียงว่า เรายังไม่มีการส่งเสริมและให้ความช่วยเหลืออย่างเพียงพอแก่คนประเภทนี้เท่านั้น เพราะฉะนั้นถ้าหากจะมีสถาบัน หรือองค์การใดที่ได้มาตรฐานสำหรับให้การศึกษาด้านศาสนาแก่คนในระดับนี้แล้ว ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า จะต้องมีคนดี ๆ เข้ามาเรียนกันมากมาย จนกระทั่งสอนกันไม่ไหวเสียอีก

การพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งรวมทั้งการพัฒนาในด้านอื่น ๆ พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักเอาไว้หมดแล้ว ซึ่งหลักที่ว่านี้ก็คือเรื่องสังฆคุณ ขอให้ท่านศึกษาหัวข้อ

เหล่านี้เสียก่อน แล้วท่านก็จะมองเห็นอย่างชัดเจนว่า พุทธศาสนาสามารถช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชาติได้ เป็นอย่างดี สังคมคุณ แปลว่า คุณลักษณะหรือคุณสมบัติ ของบุคคลที่เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธเจ้า ได้ทรงจำแนกไว้ดังต่อไปนี้คือ :

๑. เป็นผู้ปฏิบัติดี ซึ่งหมายถึงเป็นผู้ปฏิบัติได้ถูกต้องตามระเบียบวินัย ปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักธรรม

๒. เป็นผู้ปฏิบัติตรง หมายความว่า เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ทั้งต่อตัวเองและผู้อื่น ไม่มีมารยาสาไถย ไม่คิดหลอกลวงหรือทำให้คนอื่นเข้าใจผิดเพื่อประโยชน์แก่ตัวเอง

๓. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น ซึ่งหมายถึง จุดหมายในการดำเนินชีวิต อยู่ที่ความก้าวหน้าในด้านจิตใจ จนกระทั่งในที่สุด จิตใจได้บรรลุถึงความเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์

๔. เป็นผู้ปฏิบัติสมควร หมายความว่า เป็นคนที่ทำอะไรมีเหตุผล ถือเหตุผลเป็นใหญ่ ไม่ทำอะไรตามอารมณ์ และเป็นคนที่รู้จักกาลเทศะ รู้จักความพอดี

รู้จักประมาณตน และทำตัวให้เข้ากันได้กับคนอื่นได้
เป็นอย่างดีย่างนี้เป็นต้น

ขอได้โปรดทราบไว้ว่า ทางพุทธศาสนามีหลัก
แน่นอนที่จะอบรมคนให้ได้ผลอย่างนี้ แต่เรื่องนี้เป็น
เรื่องใหญ่มาก ซึ่งถ้าจะเขียนเป็นตำรา ก็จะมีลักษณะ
คล้ายกับตำราแพทย์ที่กล่าวถึงการรักษาโรคต่าง ๆ ทุก
ประเภท แล้วลองนึกดูว่ามันกว้างขวางลึกซึ้งเพียงไร
และหลักที่วางไว้ ข้าพเจ้าก็ยืนยันได้ว่า คนส่วนมาก
ไม่ทราบรายละเอียดว่า ทางพุทธศาสนามีวิธีการอย่างไร
บ้าง จึงจะสามารถอบรมคนให้ได้ผลอย่างนี้ เพราะฉะนั้น
เรื่องนี้ข้าพเจ้าไม่ขอกล่าวถึง เพราะมันเป็นเรื่องเทคนิค
ซึ่งต้องอาศัยเวลาศึกษามากมาย

อนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงบรรยายให้เห็นว่า
สาวกของพระองค์ที่รู้แจ้งเห็นจริงในคำสอนของพระองค์
นอกจากจะมีคุณสมบัติอันเป็นที่ไว้ใจได้ ดังที่กล่าวมา
แล้ว ยังมีคุณสมบัติอีก ๕ อย่าง กล่าวคือ:—

๑. เป็นผู้ควรแก่เครื่องสักการะ หรือของกำนับ

บูชา

๒. เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ
๓. เป็นผู้ควรแก่ของทำบุญ หรือพุดนัยหนึ่ง
เป็นผู้ควรแก่การที่จะร่วมการกุศล
๔. เป็นผู้ควรแก่การไหว้
๕. เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก

เรื่องสังฆคุณ ข้าพเจ้าได้เขียนอธิบายไว้แล้ว
อย่างละเอียดลงในหนังสือวิญญาณ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน
๒๕๑๓ ผู้ที่สนใจต้องกลับไปอ่านในหนังสือวิญญาณ
ดังกล่าวมานี้ หรือจะอ่านฉบับที่รวบรวมพิมพ์ขึ้นใหม่
ซึ่งกล่าวถึงเรื่องพระรัตนตรัยโดยเฉพาะก็ได้ ซึ่งได้พิมพ์
เสร็จเรียบร้อยแล้ว เฉพาะในที่นี้ข้าพเจ้าต้องการจะชี้
ให้เห็นถึงว่า บุคคลที่เข้าถึงศาสนาจริง ๆ มีคุณลักษณะ
อย่างไร และจะทำให้เราได้แก่งคิดว่า คนที่มีคุณสมบัติ
ดังที่กล่าวมานั้น ไม่ว่าจะไปทำงานเกี่ยวข้องกับใครอยู่
ในสังคมไหน จะเป็นบุคคลที่ได้รับความร่วมมือ ร่วม
แรงร่วมใจจากคนอื่นได้เป็นอย่างดี และสมารถที่จะ
เป็นผู้บันดาลความเจริญให้เกิดขึ้นแก่วงงานของตนเอง
ได้เป็นอย่างดี ท่านลองคิดดู คนที่เป็นหัวหน้างาน

ไม่ว่าจะอยู่ในระดับไหน ถ้าหากเป็นคนดีที่ไว้ใจได้จริงๆ และมีความสามารถดีด้วย จะสามารถสร้างความเจริญให้แก่โรงงานของตนเองสักเพียงไร และถ้าหากบุคคลที่เวลานี้^๕อยู่ในระดับที่ควบคุมงานใหญ่ ๆ ปกครองคนมาก รับผิดชอบต่องานที่สำคัญ ๆ หลากอย่าง และมีแทรกซึมอยู่ในวงงานต่าง ๆ อย่างเพียงพอ ท่านมองเห็นหรือไม่ ว่า โดยวิธีนี้เราจะสามารถแก้ไขความเสื่อมโทรมได้ทุกด้าน และเหตุการณ์อย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ซึ่งเราแก้ไขอะไรกันไม่ตก ไม่ใช่เป็นเพราะคนที่มีความรู้ความสามารถจริงๆ ไม่มี แต่หากเป็นเพราะบุคคลที่เป็นตัวจักรสำคัญในวงงานต่าง ๆ ไม่มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ และไม่ได้รับความรักความเคารพนับถือ ความร่วมมือจากคนอื่นอย่างเพียงพอ จึงแก้ไขอะไรกันไม่ค่อยได้ เมื่อความจริงมีอยู่อย่างนี้ ท่านเห็นแล้วหรือยังว่า ศาสนาเท่านั้นที่จะเข้าไปแก้ไขความยุ่งยากทุกอย่างเท่าที่มีอยู่เวลานี้ แต่^๕ทั้งนี้ข้าพเจ้าไม่ได้หมายความว่า ศาสนาเพียงอย่างเดียวจะสามารถช่วยเหลืออะไรได้ทุกอย่าง

อนึ่ง ท่านเคยลองคิดบ้างหรือไม่ว่า ถ้าหากบรรดาพระสงฆ์ทั้งหลายซึ่งมีจิตใจเป็นพระจริง ๆ ซึ่งจะมีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยนั้น ถ้าหากบรรดาพระเหล่านั้น แทนที่จะเป็นพระสงฆ์อยู่ในวัดแต่กลับมาเป็นพระอยู่ในบ้าน ซึ่งหมายถึงว่าท่านเหล่านั้นสึกออกมาเป็นฆราวาส แต่จิตใจก็ยังเป็นพระอยู่ แต่ในเวลาเดียวกันก็เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในวิชาอาชีพ หรือในวิชาการต่าง ๆ เช่นเดียวกับผู้เชี่ยวชาญทั้งหลาย ซึ่งข้าพเจ้าคิดว่าไม่จำเป็นต้องมีมาก นับเป็นหมื่น ๆ แสน ๆ ขอแต่เพียงว่าให้มีแทรกซึมอยู่บ้างในวงงานต่าง ๆ พอสมควร เราจะสามารถที่จะแก้ไขสถานะการณ์ได้ทุกอย่าง แต่นั่นเป็นแต่เพียงข้าพเจ้าสมมติให้ดูเท่านั้น โดยข้อเท็จจริงแล้วยังเป็นไปไม่ได้ สาเหตุที่เป็นไปไม่ได้ก็คือ ผู้ที่มีใจเป็นพระนั้นส่วนมากก็ขาดความรู้ความสามารถในหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อพัฒนาประเทศชาติ ส่วนผู้ที่มีความรู้ความสามารถในหน้าที่การงาน ก็ขาดความรู้ทางศาสนาอย่างเพียงพอ ด้วยเหตุนี้เราจึงยังแก้ไขอะไรไม่ได้ ข้าพเจ้าขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า ทุนของรัฐบาลและทรัพย์สินของ

ประชาชนเท่าที่เรามีอยู่กันเวลานี้ ถ้าหากเราจะได้มีการลงทุนเพื่อการพัฒนาทางศาสนาให้ได้ผลจริง ๆ เหมือนกับที่เราลงทุนสร้างเขื่อนกันน้ำสร้างโรงงานอุตสาหกรรม หรือสร้างสถาบันต่าง ๆ เช่นโรงพยาบาลเป็นต้น เช่นนี้แล้วข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่า ภายในไม่กี่ปีเราก็จะสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมากมาย

มันจะเป็นการผิดหรือไม่ ที่บุคคลในวงงานทั้งหลาย ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็พยายามที่จะดึงงบประมาณจากรัฐบาล หรือจากทุนของประชาชนมาลงทุน เพื่อให้งานในหน้าที่ของตนเจริญยิ่งขึ้น ทุกคนก็คิดว่าเขาทำไปก็เพื่อหวังประโยชน์ที่จะเกิดแก่คนส่วนรวม แต่บางที่เราก็ผิดพลาดตรงที่ว่า ต่างฝ่ายต่างก็จะนึกถึงแต่ในงานในด้านของตัว ไม่แลเห็นความสำคัญของงานในด้านอื่น จนกระทั่งเราไม่มีงบประมาณ หรือไม่มีเงินทองที่จะลงทุนทำในสิ่งที่จำเป็น และด่วนที่สุด นั่นคือการพัฒนาศาสนาให้ได้ผล

อันที่จริง ถ้าเราใช้สายตามองดูการลงทุนเพื่อความเจริญทางศาสนา ซึ่งก็ทำกันอยู่อย่างไม่หยุดหย่อน และมีอยู่ทั่วไป และถ้าคิดรวมเงินทุกประเภทที่อุทิศให้

กับศาสนาตลอดทั้งปี แต่แต่ละปีก็จะเห็นได้ว่าเป็นจำนวนเงินนับเป็นสิบล้านบาท แต่ผลที่ได้รับส่วนมากออกมาแต่ในด้านวัตถุ ส่วนผลของศาสนาจริง ๆ ซึ่งข้าพเจ้าหมายถึงการทำให้คนทั่วไป เข้าใจศาสนาถูกต้อง และนำไปใช้ ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันด้วยนั้น อันนี้รู้สึกว่ายังเลือนลางห่างไกลจากจุดหมายของพุทธศาสนาอยู่มาก และในเมื่อคนส่วนใหญ่ไม่รู้เรื่องหลักธรรมในศาสนาอย่างถูกต้อง รู้แต่ในเรื่องประเพณีหรือเข้าใจแต่ในส่วนปลีกย่อยของศาสนา และยิ่งกว่านั้น ความเข้าใจผิดในเรื่องศาสนาที่ฝังใจคนส่วนใหญ่มานานจนกระทั่งใคร ๆ ก็คิดว่า หลักพุทธศาสนาที่ถูกต้องนั้น เป็นอย่างที่เขาเข้าใจหรืออย่างเห็นกันอยู่ทั่วไป ความบกพร่องในเรื่องนี้แหละ คืออุปสรรคอันสำคัญยิ่งที่จะต้องรีบแก้ไข พุทธศาสนาจึงจะสามารถเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติได้อย่างแท้จริง.

ทำอย่างไรจึงจะมีความจำดี ?

คัมภีร์อภิธรรมเป็นคัมภีร์ที่อธิบายเรื่องจิตใจอย่างละเอียดที่สุด โดยเฉพาะในด้านที่เราต้องการจะรู้ถึงความจำคืออะไร ? เกิดจากอะไร ? ทำอย่างไรจึงจะมีความจำดี ? ข้าพเจ้าคิดว่าคงจะไม่มีตำราเล่มไหนในโลก ที่อธิบายเรื่องความจำได้ละเอียดยิ่งไปกว่าคัมภีร์อภิธรรม แต่คนที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ จำเป็นจะศึกษาเรื่องอภิธรรมให้ทั่ว จึงจะสามารถหยิบประเด็นในเรื่องนี้ออกมาปะติดปะต่อกัน และในที่สุดทำให้เข้าใจเรื่องนี้ได้โดยละเอียด นักศึกษาอภิธรรมที่ไม่รู้จักปะติดปะต่อเรื่องหรือไม่รู้จักประยุกต์ จะมองไม่เห็นว่าเป็นคัมภีร์อภิธรรมได้แนะแนวทางเกี่ยวกับเรื่องการฝึกความจำไว้อย่างละเอียดและอย่างมีประสิทธิภาพด้วย ซึ่งถ้าคนไหนปฏิบัติตามแล้ว ก็จะได้ผลอย่างแน่นอน

ความจำ เมื่อพูดในภาษาไทย เราเข้าใจกันดีว่าหมายความว่าอย่างไร แต่คนส่วนมากไม่รู้จักส่วนประกอบ

ว่า ความจำเกิดจากอะไรบ้าง เพราะฉะนั้นก่อนอื่น
ข้าพเจ้าจะให้ท่านศึกษาหลักอภิธรรมบางตอนเสียก่อน
จึงจะสามารถเข้าใจส่วนประกอบของความจำได้อย่าง
แจ่มแจ้ง

ในคัมภีร์อภิธรรมได้กล่าวไว้ว่า เจตสิก ๗ อย่าง
ตั้งที่จะกล่าวต่อไปนี้เรียกว่า สัพพสาธารณเจตสิก แปล
ว่า เจตสิกที่เกิดพร้อมกับจิตทุกขณะ เจตสิก ๗ อย่างนี้
คือ ๑. ผัสสะ ๒. เวทนา ๓. สัญญา ๔. เจตนา
๕. เอกกคตา ๖. ชีวิตินทรีย์ ๗. มนสิการ

๑. ผัสสะ แปลว่า การกระทบกับอารมณ์ ซึ่ง
หมายความว่าทุกขณะจิตที่เกิด เช่นเกิดการเห็นหรือ
เกิดการได้ยิน หรือวิญญาณอันไหนจะเกิดก็ตาม ทุก
ขณะที่เกิดนั้น จิตจะต้องได้สัมผัสกับอารมณ์ การเห็น
การได้ยินเป็นต้นจึงจะเกิดขึ้นได้ โปรดสังเกตคำว่า
เจตสิก ซึ่งแปลว่า สิ่งที่เกิดพร้อมกับจิตเกิดทุกขณะ
และดับพร้อมกับจิตดับทุกขณะ มีอารมณ์และที่ตั้ง
อย่างเดียวกับจิต โดยนัยนี้เจตสิกก็คือ พฤติกรรมของ
จิตหรืออาการของจิตที่นอกเหนือไปจากการเห็นการ

ไฉน เป็นต้นนั่นเอง ขอได้โปรดศึกษาคำว่า ผัสสะ ให้เข้าใจอย่างดี และพยายามมองให้เห็นด้วยว่า ผัสสะ นี้จำเป็นต้องเกิดพร้อมกับจิตทุกขณะ และคำว่าจิตเกิด ก็หมายถึง การเห็น การได้ยิน การรู้สึกกลิ่น การรู้สึก รส การรู้สึกสัมผัสทางกาย และความรู้สึกนึกคิดเกิดขึ้น คือหมายถึงวิญญาณทั้ง ๖ เกิดขึ้น โปรดระวังให้ ดิคนส่วนมากมักชะล่าใจโดยคิดว่า ตนเองเข้าใจคำว่าจิต เกิดหรือจิตดับถูกต้องดี แต่ครั้นซักถามเข้าจริง ๆ ส่วน มากจะตอบเปะปะหรือตอบไม่ชัด

๒. เวทนา หมายถึง ความรู้สึกเป็นสุข หรือ เป็นทุกข์ หรือเฉย ๆ ซึ่งเรียกว่าสุขเวทนา ทุกขเวทนา และอุเบกขาเวทนา เจตสิกอันนี้ก็เกิดพร้อมกับจิตทุก ขณะ กล่าวคือ เมื่อวิญญาณทั้ง ๖ นี้ อันไหนก็ตามเมื่อ เกิดขึ้นจะต้องมีเวทนาทั้งสามอย่างนี้ ไม่อย่างใดก็อย่าง หนึ่งเกิดขึ้นพร้อมด้วยเสมอ

๓. สัญญา การกำหนดหมายในอารมณ์ หรือ การทำเครื่องหมายในอารมณ์ เหมือนอย่างช่างไม้เมื่อจะ ทำโต๊ะหรือเก้าอี้ ซึ่งบางทีก็ต้องทำเครื่องหมายไว้ที่ไม้

เพื่อให้จำได้ว่า ^๕ไม่ส่วนนี้จะทำเป็นขาหน้าหรือขาหลัง หรือจะทำไว้ที่ส่วนไหน โปรดจำไว้ให้ดีว่า ^๕สัญญาไม่ได้ หมายถึงการจำได้หรือการนึกย้อนหลังได้ เพราะคำว่าจำได้ นั้น หมายถึงนึกย้อนหลังได้ว่าอะไรเป็นอะไร สัญญา ไม่ได้มีความหมายอย่างนี้ บางครั้ง^๕ที่แปลกันว่า สัญญา คือความจำนั้น เป็นการแปลอย่างขอไปที่ โปรดสังเกต ให้ดีว่า ^๕ทุกครั้งเมื่อจิตหรือวิญญาณได้กระทบกับอารมณ์ อะไร พร้อมกันนั้นมันจะต้องทำเครื่องหมาย หรือ กำหนดหมายไว้ทันทีว่าอะไรเป็นอะไร ส่วนการที่จะนึก ย้อนหลังได้หรือไม่นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ไม่ใช่เรื่องของ สัญญา การนึกย้อนหลังได้ ซึ่งภาษาไทยเราพูดกันว่า จำได้นั้น ทางภาษาบาลีเรียกว่า สติ ซึ่งแปลว่า นึกได้ หมายความว่าอะไรที่ผ่านเข้าไปสู่ใจ หรือเคยรู้เคยเห็น มาแล้ว ในเมื่อนึกย้อนหลังได้ เราเรียกว่าจำได้ อากา รอย่างนี้ไม่ได้เรียกว่าสัญญา แต่เรียกว่าสติ สัญญาเป็น เจตสิกที่เกิดพร้อมกับจิตทุกขณะ แต่สติเป็นเจตสิกที่เกิด ขนในบางขณะเท่านั้น

๔. เจตนา ความตั้งใจ คำนี้อาจจะแปลว่า ความสนใจ ความมุ่งหมาย ความสะดุดใจก็ได้ เช่นเมื่ออะไรผ่านสายตา ถ้าไม่สะดุดตา就是不สะดุดใจ การเห็นจะไม่เกิด อาการที่สะดุดตาหรือสะดุดใจก็คือเจตนา โปรดจำไว้ว่า อะไรที่ผ่านตาผ่านหู หรือผ่านประสาทส่วนไหนก็ตาม ถ้าไม่มีอาการสะดุดใจ หรือไม่ตั้งใจไม่สนใจที่จะดูหรือฟัง การเห็นการได้ยินเป็นต้นก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ เป็นอันขาด อันนี้เป็นกฎตายตัว ซึ่งมีกล่าวไว้ในหลักปฏิจสมุปบาทว่า สังขารคือเจตนา เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ ถ้าสังขารไม่มี วิญญาณก็ไม่เกิด ข้อสำคัญอย่าเข้าใจคำว่าเจตนาแต่เพียงว่า ความตั้งใจหรือความมุ่งหมายเท่านั้น แม้ความตั้งใจเบา ๆ หรือการสะดุดใจเพียงเล็กน้อย หรือความสนใจเพียงเล็กน้อย ก็เรียกว่าเจตนาในที่นี้

๕. เอกัคคตา ความมีอารมณ์อันเดียว ข้อนี้หมายความว่า จิตที่เกิดขึ้นแต่ละขณะ เช่นชั่วขณะที่เห็นแว็บหนึ่งหรือชั่วขณะที่ได้ยินแว็บหนึ่ง จิตที่เกิดขึ้นแต่ละขณะจะมีเพียงอารมณ์เดียว จะมีหลายอารมณ์เกิด

ขึ้นในขณะที่จิตเดียวกันไม่ได้ ตัวอย่างง่าย ๆ เช่นเราจะ
 นึกคำว่า อะ—ระ—หัง ไปพร้อม ๆ กันไม่ได้ จิตที่นึกถึง
 อะ ก็เป็นจิตขณะหนึ่ง จิตที่นึกถึง ระ ก็เป็นจิตอีก
 ขณะหนึ่ง อย่างนี้เป็นต้น ขอให้สังเกตว่า ในขณะที่
 นึกถึง อะ ก็มีแต่ อะ อยู่ในใจเมื่อนึกถึง ระ อะ จะ
 หายไป มีแต่ ระ ปรากฏ และเมื่อนึกถึง หัง ระก็หาย
 ไปอีก เมื่อย้อนต้นนึกถึง อะ ใหม่ ระ ก็หายไป เรา
 จะให้คำว่า อะระหัง ทั้งสามพยางค์เกิดพร้อมกัน ใน
 ขณะจิตเดียวกันนั้นเป็นไปได้ ในความหมายอย่างนี้
 แลที่เรียกว่า จิตที่เกิดขึ้นแต่ละขณะจะต้องมีอารมณ์
 เพียงอันเดียว แต่อย่างไรก็ดี การนึกถึง อะ ระ หัง
 นั้น ในความหมายที่แท้จริง ก็ไม่ได้หมายความว่า จิต
 มีเพียงสามขณะ ความจริงชั่วระยะที่นึกถึง อะ ซึ่งเรา
 รู้ว่า จิตที่เกิดขึ้นมีขณะเดียวนั้น ถ้าเราเป็นคนมีสมาธิดี
 คือเข้าฌานได้จนกระทั่งวิญญูณทั้งห้าดับ มีแต่มนโ-
 วิญญูณเกิดติดต่อกันไปทุกขณะจิตเป็นเวลานาน ๆ แล้ว
 จะพบว่า ชั่วขณะที่นึกถึง อะ นั้น จิตเกิดดับหลายขณะ

๖. **ชีวิตินทรีย์** ความมีชีวิต ข้อนี้หมายความว่า
 เมื่อคนเรายังเดินได้พูดได้ เคลื่อนไหวได้ อวัยวะต่าง ๆ ใน
 ร่างกายยังคงทำงานประสานกันอยู่ทุกขณะ ก็แปลว่า
 ร่างกายยังมีชีวิต ถ้าสันตติคือการสืบทอดหยุดลงเมื่อไร
 ก็แปลว่าตาย เมื่อนั้น เช่นการเต้นของหัวใจ ซึ่งมันก็มี
 การเกิดดับและเกิดใหม่อยู่ตลอดเวลา ถ้าหากว่ามันหยุด
 คือในจังหวะต่อมา มันไม่เต้นอีกจนกระทั่งสันตติขาด
 คือความเป็นระเบียบ หรือจังหวะอันสม่ำเสมอขาดตอน
 หยุดไป โดยไม่ตั้งต้นขึ้นมาอีก ก็แปลว่าตายแน่ ข้อนี้
 ฉันทไธ ในด้านนามธรรมมันก็มีชีวิตเหมือนกัน คือความ
 เป็นไปต่าง ๆ ของมันจะมีการสืบทอดกันไปโดยไม่ขาดสาย
 ถ้าหากมันหยุด หรือสันตติขาด ก็แปลว่ามันตาย แต่โดย
 ธรรมดา ถ้าคนเรายังมีชีวิตอยู่ ชีวิตในด้านนามธรรม
 จะสืบทอดอยู่เสมอ มันจะหยุดจริง ๆ ชั่วระยะหนึ่ง ก็ใน
 เวลาที่วิญญานจุติเท่านั้น แต่แล้วมันก็ตั้งต้นใหม่อีก ซึ่ง
 ช่วงที่ห่างกันก็มีอยู่เพียงชั่วขณะจิตเดียวเท่านั้น ถ้าจะ
 พูดอีกนัยหนึ่งก็แปลว่า ชีวิตของนามธรรมไม่เคยมีการตาย
 เลย นอกจากจะบรรลุดังนิพพานเท่านั้น ทุกขณะที่วิญ-

ญาณเกิด ก็แปลว่ามันยังมีชีวิตอยู่ด้วย และความมีชีวิตของนามธรรมนี้เอง ที่ทำให้ร่างกายยังมีชีวิตอยู่ได้เรื่อยๆ

๗. มนสิการ การเก็บไว้ในใจ คำนี้มีความหมายหลายอย่าง เช่นหมายถึงการใช้ความคิดก็ได้ แต่เฉพาะในที่นี้หมายถึง เมื่อวิญญานได้พบเห็นหรือได้ผัสสะกับอารมณ์อะไร ในเมื่อมันได้กำหนดสัญญาลักษณะของสิ่งนั้นไว้แล้ว ซึ่งการกำหนดสัญญาลักษณะนั้นเร็วกว่า สัญญาและพร้อมกันนั้นมันจะเก็บหรือฝังสัญญาลักษณะอันนั้นไว้ในใจทันที คล้ายกับฟิล์มถ่ายรูป เมื่อเปิดหน้ากล้องทำการถ่ายให้แสงผ่านเลนส์เข้าไปถึงฟิล์มแล้ว ฟิล์มก็จะเก็บภาพไว้ทันที โปรดจำให้ดีๆ เมื่อใจได้กระทบกับอารมณ์อะไร แล้วก็เก็บสัญญาลักษณะไว้ในใจนี้ เมื่อพูดอีกนัยหนึ่ง ก็คือการถ่ายสัญญาลักษณะแล้วเก็บไว้ในใจนั่นเอง ลักษณะนั้นเกิดพร้อมกับจิตทุกขณะ

เจตสิกทั้ง ๗ อย่างดังที่ได้อธิบายมานี้ขอให้พยายามศึกษาให้ละเอียด แล้วท่านจะได้หลักในการเสริมสร้าง ความจำให้ดีขึ้น จนกระทั่งในที่สุดสมองของเราจะเป็นเสมือนหนึ่งเครื่องบันทึกเสียง คืออะไรที่ผ่านเข้าไปใน

ใจเพียงครั้งเดียวก็จะเก็บรักษาไว้ได้ทั้งหมด พระพุทธเจ้าทรงมีคุณสมบัติอย่างนี้ครบถ้วนทุกประการ เพราะปรากฏว่า อะไรก็ตามที่พระองค์ได้เห็นหรือได้ฟัง หรือได้นึกคิดขึ้นมาแม้เพียงครั้งเดียว พระองค์ก็จะทรงจำไว้ได้ทั้งหมด ไม่เคยทรงลืมเลย จะเป็นเวลาที่ปีก็ไม่ทรงลืม แม้ว่าเรื่องต่าง ๆ จะผ่านมาไม่รู้ว่กี่ร้อยกัพันเรื่อง จะสับสนสักเพียงไร ก็ทรงจำไว้ได้ทั้งหมดเหมือนหนึ่งได้บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ไว้ด้วยฟิล์มหรือด้วยเครื่องบันทึกเสียง ท่านผู้อ่านคงจะสนใจว่า เพราะเหตุไร พระพุทธองค์จึงได้ทรงมีมันสมองเลิศถึงปานนี้ ?

ในหนังสือวิญญานฉบับก่อน ข้าพเจ้าได้พูดถึงเรื่อง เจตสิก ๗ อย่างซึ่งเกิดพร้อมกับังจิตทุกขณะ ผู้ที่ยังไม่ได้อ่านจะต้องย้อนกลับไปอ่าน และจะต้องทำความเข้าใจให้ดี มิฉะนั้นท่านจะไม่สามารถเข้าใจถึงเรื่องที่อธิบายในฉบับนี้ และสิ่งสิ่งหนึ่งที่จะต้องจดจำเป็นพิเศษก็คือ สัญญาเกิดพร้อมกับังจิตทุกขณะ มนสิการก็เกิดพร้อมกับังจิตทุกขณะ สัญญาหมายถึงการกำหนดหมายในอารมณ์ หรือการกำหนดสัญญลักษณ์ในอารมณ์ ซึ่งใน

เวลาเดียวกันนั้นก็เก็บไว้ในใจหรือถ่ายไว้ในใจด้วย เปรียบเหมือนการถ่ายรูป พอเปิดหน้ากล้อง แสงสะท้อนเอาภาพเข้าไปปรากฏที่ฟิล์ม ฟิล์มก็จะดูดเอาภาพไว้ทันที มนสิการซึ่งแปลว่าการเก็บไว้ในใจนั้น เปรียบเหมือนการเก็บภาพไว้ที่ฟิล์ม ถ้าหากคนไหนมีส่วนประกอบในด้านจิตใจอย่างอื่นดีพร้อมทุกอย่าง เช่นสติมีอยู่กับตัวเสมอ อารมณ์ค้างไม่ค่อยมี และสมองก็ดีมาก ความสงบมีอยู่ในใจเสมอ ความฟุ้งซ่านความวุ่นวายใจไม่ค่อยมี ถ้าคนไหนมีคุณสมบัติอย่างนี้ ก็ต้องเป็นคนที่มีความจำได้อย่างแน่นอน ฉะนั้นปัญหาจึงมีอยู่ว่า ทำอย่างไรเราจึงจะสามารถเห็นอะไรครั้งเดียวจำได้ทันที ฟังอะไรครั้งเดียวจำได้ทันที และจำไว้ได้นานด้วย

ขอให้ท่านพยายามจดจำเรื่องสรรพสาธาณเจตสิก ๗ อย่าง โดยเฉพาะเรื่อง สัญญา และ มนสิการ ซึ่งถ้าท่านเข้าใจจริง ๆ แล้ว ท่านจะเห็นได้ว่า ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่คนเราจะมีสมองเหมือนกับเครื่องบันทึกเสียง คืออะไรเมื่อผ่านเข้าไปสู่จิตใจแม้เพียงครั้งเดียวก็จำได้แม่น จำได้ทันทีและจำได้นาน และไม่สับสนด้วย

ความจำบันทึกไว้ในใจ

๗๓

แต่ข้าพเจ้าก็ได้บอกมาแล้วว่า คนที่จะมีความจำดีถึงขนาดนั้น ต้องเป็นคนมีคุณสมบัติในด้านจิตใจพร้อมทุกอย่าง ซึ่งต่อแต่นี้ไปข้าพเจ้าจะได้อธิบายถึงส่วนประกอบของจิตใจที่มีความจำดีว่า มีลักษณะอย่างไรบ้าง

เป็นที่รู้กันดีอยู่อย่างหนึ่งว่า คนเราจะมีความจำดีหรือไม่ดี ความสำคัญอยู่ที่สมอง เช่นเด็กทารก เนื่องจากสมองยังไม่เจริญ ฉะนั้นจึงทำอะไรไม่ค่อยได้ ถึงแม้จะจำได้แต่ก็ไม่นาน คนแก่ที่สมองเสื่อม หรือคนที่ เป็นโรคพิการทางสมอง ความจำย่อมไม่ดี ซึ่งเรื่องนี้ เราเข้าใจกันไม่ยาก เช่นถ้าตาไม่ดี ก็เห็นอะไรไม่ชัด หูไม่ดี ก็ได้ยินอะไรไม่ชัด จากตัวอย่างที่เห็นได้ง่าย เช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า ความจำซึ่งเป็นคุณสมบัติของ วิญญาณ หรือเป็นเรื่องของวิญญาณนั้น จะดีหรือไม่ดี ย่อมขึ้นอยู่กับสมองและประสาทตลอดถึงความสมบูรณ์ของร่างกายในส่วนอื่น ๆ ด้วย แต่อย่างไรก็ดี อย่างไม่โปรดเข้าใจผิดว่า ความจำบันทึกไว้ในสมอง หรือสมอง เป็นผู้จดจำอะไรต่าง ๆ ซึ่งตัวอย่างที่เห็นได้ชัดว่า ความ

จำไม่ใช่เรื่องของสมองนั่นก็คือ ชีวิตของพวกโอบปาติกะทั้งหลาย ขอได้โปรดสังเกตว่า ทุกคนเมื่อตายก็ย่อมต้องทิ้งร่างกาย ทิ้งสมองทิ้งทุกสิ่งทุกอย่าง อวัยวะต่าง ๆ เหล่านี้ ใช้การไม่ได้แล้ว ความจำก็จะสูญเสียไปหมด แต่ความเป็นจริง คนที่ตายไปเกิดเป็นโอบปาติกะนั้น ถ้าจิตใจอยู่ในสภาพปกติ ทุกคนจะจำเหตุการณ์หนหลังได้ทั้งหมด เสมือนหนึ่งคนที่นอนหลับแล้วตื่นขึ้นมา คนทุกคนย่อมจำได้ถึงเหตุการณ์ก่อนหน้าที่จะหลับ จากตัวอย่างของพวกโอบปาติกะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความจำเป็นเรื่องของจิตใจ เพราะเหตุนี้ คัมภีร์อภิธรรมจึงกล่าวว่า สัญญาเป็นเจตสิก มนสิการก็เป็นเจตสิก สติซึ่งแปลว่า การนึกย้อนหลังได้ ก็เป็นเจตสิก เจตสิกแปลว่า คุณสมบัติของใจ เรื่องของใจเกิดจากใจ เกี่ยวเนื่องอยู่กับใจ

สมองเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่จะช่วยให้จิตใจหรือวิญญาณจดจำเหตุการณ์ต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ถ้าสมองดี ก็ช่วยให้ความจำดี ถ้าสมองไม่ดี ก็ทำให้ความจำไม่ดี สมองและระบบประสาททุกอย่างในร่างกาย คัมภีร์-

ความจำจะดีหรือไม่ดีเป็นมาแต่เกิด

๑๕

อภิธรรมให้ชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า กัมมัชรูป แปลว่า รูปที่
เกิดจากวิบากของกรรม และคนไหนจะมีสมองดีหรือ
ไม่ดี จะต้องเป็นมาตั้งแต่ปฏิสนธิ ทำนองเดียวกับ
ผลไม้ต่าง ๆ จะเปรี้ยวหรือไม่เปรี้ยว จะมีรสชาติเป็น
ประการใด มันเริ่มเป็นมาแล้วตั้งแต่เริ่มเกิด ไม่ใช่มา
เป็นในภายหลัง เป็นแต่ว่าในระยะแรกผลยังไม่ปรากฏ
ชัดเท่านั้น โปรดจำให้ดีๆ สมองเป็นกัมมัชรูป คือเป็น
รูปที่เกิดจากวิบากของกรรม เพราะฉะนั้น การที่เราจะ
มาฝึกความจำให้ดีขึ้น จะต้องเข้าใจไว้ด้วยว่า จะทำได้
แค่ไหน นั้นย่อมขึ้นอยู่กับพื้นฐานเดิมที่เป็นมาตั้งแต่
เกิด มันเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ถ้าหากพื้นฐานเดิมสมอง
ของเราไม่ดี แล้วจะมาฝึกให้มีความจำดีเหมือนกับคนที่
เขามีพื้นฐานทางสมองดีกว่าเรามาตั้งแต่เกิด แต่ถ้าหาก
เราจะพยายามฝึกสมองให้ดีขึ้นกว่าเดิมตามพื้นฐานของ
ตัวเอง ถ้าอย่างนั้นแล้วเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เหมือนการ
ปลูกต้นไม้ ถ้าเราดูแลเอาใจใส่ดี ต้นไม้ก็งาม ถ้าไม่เอา
ใจใส่ ต้นไม้ก็อาจจะไม่งาม แต่ถ้าจะให้ต้นไม้มีการ
เปลี่ยนแปลงไปจากพื้นฐานเดิมของมันย่อมเป็นไปไม่ได้

พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงมีความจำดีมาตั้งแต่เล็ก ๆ ไม่ใช่มาหัดเอาในภายหลัง และเพราะเหตุที่พระองค์ทรงมีพื้นฐานดีมาตั้งแต่เริ่มทรงปฏิสนธิ ฉะนั้นในเมื่อมาฝึกสมาธิและอบรมจิตใจจนกระทั่งทรงได้สมาธิขั้นดีเยี่ยม และทรงละกิเลสในสันดานได้หมดสิ้น ภายในจิตใจมีความแจ่มใสอยู่ตลอดเวลาเช่นนี้ พระองค์จึงได้ทรงมีความจำเหมือนอย่างเครื่องบันทึกเสียง ซึ่งสามารถที่จะบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากมาย โดยไม่มีการลืมและการสับสน ดังเช่นพระองค์เคยตรัสว่า “แม้ตถาคตจะมีอายุถึง ๘๐ ปีแล้ว สติก็ยังไม่วุ่นวาย” ซึ่งหมายถึงว่า พระองค์ยังทรงมีความจำดีอยู่เสมอ

การที่จะฝึกความจำให้ดีขึ้น ซึ่งใครจะทำได้แค่ไหน อย่าลืมว่า ต้องอาศัยพื้นฐานเดิมด้วย แต่ก็เป็นอันรับรองได้ อย่างหนึ่งว่า ถ้าท่านได้ฝึกให้ถูกต้องตามวิธีธรรมชาติ เหมือนกับคนที่รู้จักบำรุงต้นไม้ให้ถูกต้องตามวิธีธรรมชาติของมันแล้ว มันก็ย่อมจะออกงามดีกว่าการไม่บำรุงอย่างแน่นอน แต่ก็อย่าเพิ่งฝันว่า คำแนะนำที่ข้าพเจ้าจะให้ไว้ในหนังสือวิญญานนี้ จะสามารถทำให้ทุกคนที่ปฏิบัติตาม มีความจำพิเศษเหมือนกันหมด

หลักสำคัญที่จะทำให้คนเรามีความจำดีก็คือ :—

๑. อย่าเก็บอารมณ์ที่เสียไว้ในจิตใจนาน ๆ คนเราเมื่อกินแล้วก็ต้องถ่าย ร่างกายย่อมทำการขับถ่ายสิ่งที่เป็นพิษ หรือสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ออกจากร่างกายอยู่เสมอ ซึ่งถ้าการกินกับการถ่ายมีการสมดุลย์กันเป็นอย่างดีแล้ว ร่างกายก็จะแข็งแรงอยู่เสมอ ในด้านจิตใจก็เหมือนกัน เด็ก ๆ ที่มีควมจำดี ก็เพราะอารมณ์ค้างไม่ค่อยมีให้สังเกตว่า อะไรที่ทำให้เด็กสะเทือนใจ มันจะฝังอยู่ไม่นาน เด็ก ๆ เปลี่ยนอารมณ์ง่าย ความยึดถือในสิ่งต่าง ๆ ยังไม่เหนียวแน่น แต่พอโตขึ้น อารมณ์ค้างบ่อย ๆ มีมากขึ้น ถ้าเด็กคนไหนเป็นคนเก็บอารมณ์เก่ง มีอารมณ์ค้างอยู่ในจิตใจมาก และอารมณ์ที่เก็บไว้นั้นส่วนมากก็เป็นอารมณ์ที่ไม่ดี คือทำให้จิตใจไม่สบาย ก็เป็นอันหวังได้ว่า เด็กคนนั้นเมื่อโตขึ้นจะต้องเป็นโรคประสาทอย่างแน่นอน และความจำก็จะเสื่อมเร็วจะกลายเป็นคนป่าเป๋อหรือใจลอยอยู่เสมอ

สำหรับผู้ใหญ่ที่ความจำมักจะเสื่อมกันเร็ว ก็เนื่องมาจากอารมณ์ค้างซึ่งเป็นอารมณ์ที่ไม่ดีมีมาก และอีกประ-

การหนึ่ง ความทะเยอทะยานหรือความโลภก็มีมากกว่าเด็ก ความหยิ่งในตัวเองก็มีมากกว่าเด็ก เพราะฉะนั้นในเมื่อเกิดความสะเทือนใจในเรื่องอะไรแล้ว ก็มักจะฝังอยู่นาน คลายออกได้ยาก นี่คือสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความจำเสื่อมเร็ว

สมองเป็นกัมมัมขรูป คือเป็นรูปที่เกิดจากวิบากของกรรม ความรู้สึกต่าง ๆ ที่ฝังอยู่ในสันดานก็คือวิบากต่าง ๆ นั้นเอง จึงพิจารณาดูให้ชัด ในเมื่ออารมณ์เสียคือวิบากที่ไม่ดีเกิดขึ้นบ่อย ๆ สมองซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากวิบาก มันก็ต้องไม่ดีอย่างแน่นอน เพราะเจ้าของคอยแต่จะสะสมวิบากที่ไม่ดีอยู่เสมอ เพราะฉะนั้น ถ้าท่านปรารถนาจะเป็นคนมีความจำดีอยู่เสมอ ต้องคอยระวังให้มาก อย่าเก็บอารมณ์ที่ไม่ดีไว้ในใจนาน ๆ

๒. แม้อารมณ์จะไม่เสีย ก็เป็นอารมณ์ประเภทที่ทำให้เกิดความดีใจ เกิดความตื้นตัน แม้อารมณ์ประเภทนี้ควรรู้จักปล่อยวาง เพราะคนที่ไม่รู้จักปล่อยวางอารมณ์ แม้จะเป็นอารมณ์ที่ดีก็ตาม ก็ทำให้ความจำเสื่อมได้ง่ายเหมือนกัน ประอทที่จะวัดว่า ใครจะมีความ

เหตุที่ทำให้มีความจำดี

จำดีหรือไม่ดี เก็บอารมณ์ต่างไว้ได้นานหรือไม่นาน ก็คือสมาธิ คนที่เข้าสมาธิง่ายคือเข้าได้รวดเร็ว ใช้เวลาเพียงไม่กี่นาทีใจก็สงบ มีความแจ่มใสเกิดขึ้นจากภายใน และทำได้เสมอ ไม่ว่าจะอยู่ในเหตุการณ์อะไร คนประเภทนี้แสดงว่าเป็นคนที่เก็บอารมณ์ไว้ไม่นาน คือแปลว่า ถ้าจะเสียใจหรือโกรธเกลียดใคร ก็อยู่ได้ไม่นาน ถึงแม้จะรักชอบหรือต้องการอะไร ในเมื่อเห็นว่าสมควรจะปล่อยวางก็ปล่อยได้ง่าย ตัดใจได้ง่าย คนประเภทนี้เรียกว่าเก็บอารมณ์ไว้ไม่นาน คนที่มีลักษณะอย่างนั้นจะเป็นคนมีความจำดี แต่จะดีแค่ไหน ก็อย่าลืมนึกถึงพื้นฐานเดิมที่มีมาตั้งแต่เกิดด้วย

คนที่มีความจำดีหรือไม่ดี บัญญัติสำคัญขึ้นอยู่กับสมอง ถ้าสมองของคนไหนดีมาตั้งแต่เกิด การที่จะฝึกให้มีความจำดีก็เป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย แต่ถ้าสมองไม่ดีมาตั้งแต่เกิด จะมาฝึกในภายหลังก็อาจจะทำได้ แต่ก็จะได้ไม่ดีเท่าไรนัก ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า สมองเป็นกัมมัมขรูป คือเป็นสิ่งที่เกิดมาจากวิบากของกรรม ซึ่งหมายความว่า การที่จะสร้างสมองให้ดีขึ้นจะต้องสร้าง

วิพากษ์ได้หลายอย่าง เช่นต้องหัดให้เป็นคนมีอารมณ์แจ่มใสอยู่เสมอ อย่าเก็บอารมณ์ที่เสียให้ค้างอยู่ในจิตใจนาน ๆ แม้อารมณ์ที่ก่อให้เกิดความตื่นเต้นหรือทำให้เกิดความดีใจก็ต้องรู้จักระงับ รู้จักปล่อยวาง เพราะอารมณ์ประเภทนี้ ทำให้เกิดความฟุ้งซ่านได้ง่าย ซึ่งอารมณ์ทั้งสองอย่างนี้ ข้าพเจ้าได้อธิบายมาแล้วในตอนก่อน เพราะฉะนั้นต่อแต่นี้ไป จะได้อธิบายต่อจากที่เคยได้อธิบายมาซึ่งบทพูดมาแล้วนับ ๒ หัวข้อ สำหรับในตอนนี้จะได้เริ่มตั้งแต่ข้อที่ ๓ เป็นต้นไป

๓. ต้องหัดให้เป็นคนมีสติอยู่กับตัวเสมอ สติ หมายถึงการรู้สึกตัวว่าขณะนี้กำลังพูด กำลังทำ หรือกำลังคิดอะไร คนที่สวดมนต์ปากว่าไปได้ แต่ใจไม่อยู่กับคำสวดมนต์ คือไม่รู้สึกตัวว่าขณะนี้ตนกำลังสวดถึงคำไหน อย่างนี้เรียกว่าสติไม่อยู่กับตัว คนที่กำลังทำอะไรรู้อยู่ เช่นซักเสื้อผ้า ทำกับข้าว กวาดบ้านถูเรือน หรือทำอะไรก็ตาม มือก็ทำไปได้ถูกต้อง แต่ในเวลาเดียวกันนั้น ใจก็เที่ยวไปนึกถึงอะไรต่าง ๆ อย่างนี้เรียกว่าสติไม่อยู่กับตัว คนที่พูดอะไรออกไปแล้วจำไม่ค่อย

เหตุที่ทำให้เกิดความจำดี

๘๑

ได้ว่าตนได้พูดอะไรออกไปบ้าง ก็แปลว่าในขณะที่พูดนั้นไม่รู้ตัวว่า กำลังพูดอะไร อย่างนี้ก็เรียกว่าสติไม่อยู่กับตัว วิธีจะฝึกหัดให้มีสติอยู่กับตัว ก็คือการหมั่นสวดมนต์ หมั่นฝึกสมาธิ และหัดทำทุกอย่างโดยที่ให้ผู้รู้สึกตัวอยู่เสมอว่าขณะนี้กำลังทำอะไร หลักใหญ่ของการฝึกเพื่อให้ความจำดี ก็คือการหัดให้มีสติอยู่กับตัว การฝึกสมาธิในความหมายที่แท้จริง ก็คือการฝึกหัดให้มีสติอยู่กับตัวเสมอทุกขณะจิตนั่นเอง

คนที่มีความจำดีนั้น สมองจะต้องประณีต และความประณีตนั้นจะต้องมีมาตั้งแต่เกิด จึงจะสามารถฝึกความจำให้ดีได้ง่าย แต่ถ้าหากคนไหนพื้นเดิมสมองไม่ประณีตนัก การฝึกในภายหลังก็อาจจะทำให้ดีขึ้นมาได้บ้าง แต่จะให้ดีจริงๆ นั้น อาจจะเป็นการยาก แต่อย่างไรก็ดี การฝึกหัดให้มีสติอยู่กับตัวเสมอ ซึ่งไม่เฉพาะแต่ในเวลานั่งสมาธิเท่านั้น แม้ในเวลาปกติก็ต้องหัดให้ใจอยู่กับงานที่กำลังทำ หรือถ้อยคำที่กำลังพูด และเมื่อกำลังคิดอะไรอยู่ หรือในใจมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไร ก็หมั่นกำหนดให้ผู้รู้สึกตัวอยู่เสมอว่าเรากำลังมี

ความรู้สึกนึกคิดอย่างนั้น ๆ คนที่หมั่นบันทึกเหตุการณ์ประจำวัน ซึ่งรวมทั้งบันทึกความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นในวันหนึ่ง ๆ ก็เป็นการฝึกความจำได้อย่างดีเหมือนกัน คนที่หัดท่องจำอยู่เสมอ ซึ่งถ้าจะจำอะไร ก็พยายามอ่านให้เข้าใจ จัดระเบียบให้ดีแยกแยะประเด็นต่าง ๆ ออกให้เป็นระเบียบแล้วหัดท่องจำจนกระทั่งขึ้นใจ วิธีการอันนี้ก็คือการฝึกหัดเพื่อให้สติอยู่กับตัว เพราะในขณะที่ท่อง เราจะต้องคอยบังคับใจให้อยู่กับข้อความที่เราจะจำ มิฉะนั้นแล้ว เราก็จะจำไม่ได้ เพราะฉะนั้นการหัดท่องจำสิ่งใหม่ ๆ ที่ต้องการจะจำ ตลอดถึงการทบทวนสิ่งที่จำได้อย่างแม่นยำ เช่นในกรณีของการสวดมนต์ ซึ่งเราจำได้แม่นยำแล้ว แต่ก็ต้องพยายามสวดทุก ๆ วัน ซึ่งในขณะที่สวดนี้ เมื่อหัดบังคับใจให้อยู่กับคำสวดมนต์ได้ทุกคำ ก็แปลว่ามีสติอยู่กับตัว วิธีการเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นวิธีฝึกความจำให้ดีขึ้นทั้งสิ้น และจงสังเกตว่า คนที่ไม่พยายามหัดท่องจำอะไรให้แม่นยำ ชอบฟังอะไรผ่าน ๆ หรืออ่านหนังสืออะไรผ่าน ๆ ไม่พยายามที่จะทำความเข้าใจให้ถ่องแท้และจำให้แม่นยำ พวกนี้ความจำ

เหตุที่ทำให้มีความจำดี

๘๓

เสื่อมเร็ว แต่ตรงกันข้าม ถ้าคนไหนหัดท่องจำมาตั้งแต่
เล็กจนกระทั่งแก่ ก็ยังหัดท่องจำอยู่เสมอ ก็เปรียบ
เหมือนคนที่หมั่นออกกำลังกายอยู่เสมอ คนที่หัดท่องจำ
แบบนี้จะเป็นคนมีความจำดี แม้ว่าอายุจะมากแล้วก็ตาม

หลักใหญ่ของการฝึกความจำอยู่ที่การฝึกสมาธิ
แต่อย่าลืมว่า การฝึกสมาธิ หมายถึงการหัดให้มีสติอยู่กับ
กับตัวเสมอ และต้องพยายามหัดทุก ๆ โอกาส ไม่ว่าจะ
พูดจะทำหรือคิดอะไรก็ต้องพยายามหัด อย่าปล่อยให้
ความฟุ้งซ่านหรือการสว้างวิมานในอากาศเกิดขึ้นบ่อย ๆ
เพราะอันนี้เป็นเครื่องทำลายความจำอย่างมากที่สุด

คนที่หัดให้มีสติอยู่กับตัวตามวิธีดังที่ได้กล่าวมา
เมื่อทำบ่อย ๆ จนเกิดความเคยชิน เขาก็จะกลายเป็นคน
มีลักษณะอย่างที่เราเรียกกันในทางตะวันตกว่า สมองเป็น
ลินชัก กล่าวคือ เมื่อกำลังทำอะไรอยู่ก็มีแต่เรื่องนั้น
และเมื่อเปลี่ยนเรื่องใหม่ เรื่องเก่าก็จะหายไปทันที มี
แต่เรื่องใหม่ ๆ ล้วน ๆ อารมณ์ต่างจากเรื่องเก่าไม่มี ถ้า
หากคนไหนฝึกจิตใจมาได้จนกระทั่งถึงขั้นนี้แล้ว ก็

เป็นคนที่เกิดมามีความจำดีทุกชาติ แต่ก็อย่าลืมว่า การฝึกหัดเพื่อให้ได้ผลอย่างนั้นเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลานาน ต้องใช้ความอดทนและความพยายามมาก เราจะต้องค่อย ๆ สะสมวิบากในเรื่องนี้ไว้ทีละเล็กละน้อย นาน ๆ เข้าก็จะได้ดั่งใจเอง

คนที่ไม่สามารถจะหัดให้มีสติอยู่กับตัวได้เสมอ นั่นเป็นเพราะสะสมอารมณ์ที่เสียไว้ในจิตใจมาก อารมณ์ค้างต่าง ๆ ในส่วนที่ไม่ดีมีมาก เพราะเหตุนี้ หลักเบื้องต้นของการฝึกความจำดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวว่า อย่าเก็บอารมณ์เสียไว้นาน แม้อารมณ์ที่ก่อให้เกิดความดีใจหรือตื่นเต้นก็ต้องหัดปล่อยวาง ซึ่งเรื่องนี้ได้อธิบายมาแล้วในตอนก่อน

๔. หัดคิดให้มีระเบียบ การคิดอย่างมีระเบียบ คือคิดทีละแง่ทีละประเด็น ความคิดติดต่อกันไปเป็นเรื่อง ๆ และอันไหนที่ยังไม่เข้าใจก็พยายามคิดให้เข้าใจ และรวบรวมประเด็นแต่ละอย่างทีละอย่างทีละจุด แล้วนั้นประมวลขึ้นมาเป็นเรื่อง การฝึกหัดแบบนี้คนที่ทำได้ต้องมีสมาธิ การหัดคิดแบบนี้ ก็คือการเจริญวิปัสสนา

นั่นเอง ขอให้สังเกตว่า การเจริญวิปัสสนานี้ นอกจากจะต้องคิดให้เป็นระเบียบแล้ว ยังจะต้องคิดซ้ำ ๆ ซึ่งเรียกว่าปริกรรมหรือภาวนาอยู่แต่ในเรื่อง ๆ เดียว หรือในประเด็นแต่ละอย่างเป็นเวลานาน การทำแบบนี้คือการย้ำความจำและความเข้าใจให้แจ่มกระจ่างยิ่งขึ้น ลึกซึ้งมั่นคงยิ่งขึ้น คนที่เรียนมากแต่ไม่ค่อยได้ใช้สมาธิหรือวิปัสสนา ซึ่งหมายความว่า อันไหนพอเข้าใจแล้วก็ผ่านไป ไม่ค่อยจะได้ย้ำบ่อย ๆ แม้ในเรื่องที่เข้าใจดีแล้วนั้น คนประเภทนี้จะเกิดมามีสมองสำหรับคิดอะไรสักอย่างจริง ๆ ไม่ได้ และจะเข้าใจอะไรอย่างลึกซึ้งและรวดเร็วก็เป็นไปไม่ได้ การฝึกสมาธิและการเจริญวิปัสสนา ในความหมายดังที่ได้อธิบายมานี้ เราย่อมจะนำไปใช้กับวิชาการทุกแขนง คือไม่ใช่เฉพาะแต่ในด้านธรรมเท่านั้น

อนึ่งโปรดอย่าเข้าใจผิดว่า การทำแบบนี้จะทำให้การศึกษาเป็นไปอย่างเชื่องช้า จะเรียนไม่ทันคนอื่น ขอให้พยายามพิจารณาทฤษฎีที่กล่าวมานี้หลาย ๆ ครั้ง เราย่อมเรียนซ้ำ เพราะค่อย ๆ ก้าวไปที่ละน้อย ๆ เนื่อง

จากมัวแต่คอยย่ำถึงเรื่องที่เรียนมาแล้วบ่อย ๆ วิธีนี้จะแลดูซ้ำก็แต่ในระยะแรกเท่านั้น แต่ถ้าได้วางพื้นฐานเอาไว้ดีแล้ว ต่อไปไม่ว่าจะเรียนอะไร จะเรียนได้อย่างรวดเร็วมาก คือจำได้แม่นยำจำได้รวดเร็ว และเข้าใจดีด้วย เวลาจะนำความรู้ออกมาใช้ก็จะรู้จักหยิบขึ้นมาใช้ได้เหมาะกับเหตุการณ์เสมอ จะรู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างดี เด็กหรือนักศึกษาทุกวันนี้เนื่องจากหลักสูตรที่บังคับให้เรียนมีหลายวิชา และแต่ละวิชาก็มีมาก เวลาเรียนก็ไม่ค่อยจะพอ เพราะฉะนั้นจึงเรียนกันสักแต่ว่าพอให้ผ่าน ๆ ไป มีความรู้กว้างคือรู้หลายอย่าง แต่ความรู้แต่ละอย่างไม่ลึกซึ้ง การศึกษาแบบนี้เป็นการทำลายสมอง อย่าลืมว่า สมองเป็นกัมมัมขรูป สมองจะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับกระบวนการสร้างคุณสมบัติให้แก่จิตใจ คนที่หมั่นฝึกสมาธิและเจริญวิปัสสนาในความหมายดังที่ได้อธิบายมา ซึ่งสามารถจะนำไปใช้ได้กับวิชาการทุกแขนงอันนี้แหละ คือรากฐานสำคัญที่จะทำให้คนเราเกิดมามีสมองดีมีความจำดี

๕. ออย่ามีความโลกในการเรียน ซึ่งหมายความว่า เห็นเขาเรียนอะไรก็อยากจะเรียนไปเสียทุกอย่าง แต่ครั้นแล้วก็จะเรียนทุกอย่างตามความปรารถนาไม่ได้ เพราะเวลาไม่มี โอกาสที่จะเรียนไม่มี หรือทุนในการเรียนไม่มี แต่ความอยากเรียนก็ยังมียู่เสมอ ความรู้สึกอย่างนี้บางคนเขาถือว่าเป็นของดี คือแสดงว่าเป็นผู้ใฝ่ใจในการศึกษาอยู่เสมอ คนประเภทนี้คิดจะมีการก้าวหน้าอยู่เสมอ ๆ แต่อย่างไรก็ดี ถ้าพิจารณากันให้ดีแล้ว คนที่มีความโลกในการเรียนจะเป็นคนเก่งไม่ได้ และมักจะเอาตัวไม่รอด เพราะรู้อะไรก็ไม่รู้จริง คนที่จะมีความรู้ดีมีความสามารถดี ซึ่งหมายถึงต้องมีความจำดีด้วยนั้น จะต้องเป็นคนที่รู้จักสันโดษในเรื่องการเรียน กล่าวคือ พอใจเฉพาะแต่ในสิ่งที่ตนสามารถจะเรียนได้หรือมีโอกาสที่จะเรียนได้ดีเท่านั้น คนเราเกิดมาชาติหนึ่ง ไม่จำเป็นจะต้องรู้อะไรทุกอย่าง เมื่อเราเรียนอะไรเก่งได้อย่างหนึ่งแล้ว ก็ควรจะพอใจแล้ว ส่วนเรื่องอื่นที่เราไม่รู้ เราก็ไปแสวงหาเอาจากผู้ที่เขาชำนาญในเรื่องนั้น ๆ เช่นเราไม่ใช่หมอ และไม่มีโอกาสที่จะเป็นหมอ

แต่ในเมื่อเรามีความสามารถในด้านอื่นพอที่จะเลี้ยงตัวได้ เมื่อเกิดเจ็บป่วยขึ้นมา เราก็ไปขอความช่วยเหลือจากหมอได้ ไม่จำเป็นที่เราจะต้องเป็นหมอเสียเอง คนที่ต้องการจะมีความจำดี ควรจะมีหลักอยู่ในใจว่า เมื่อเราต้องการจะเอาเก่งในทางไหน ก็ควรจะมุ่งแต่ทางนั้นทางเดียว เรื่องอื่นปล่อยให้คนอื่นเขาเก่ง ถ้าเราดำเนินชีวิตอย่างนี้จิตใจเราจะไม่สับสน และขอให้สังเกตว่า ในเมื่อเรามุ่งทางเดียว เรามีโอกาสที่จะฝึกความจำสร้างสมองให้ดีได้ ตามหลักการที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่อย่างไรก็ดี การที่จะมีชีวิตอยู่ในโลกได้อย่างสบายนั้น เราควรจะต้องมีความรู้รอบตัวด้วย ไม่ใช่รู้เฉพาะแต่เรื่องของตัวเองที่ได้เรียนมาอย่างเดียวเท่านั้น

คนที่จะสามารถเห็นอะไรได้ดี ได้ยินอะไรได้ชัด และไว จะต้องเป็นคนที่มีประสาทตาและประสาทหูดี และที่ว่าดีนี้ ไม่ใช่ดีแต่เฉพาะประสาท แต่หมายถึงอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการเห็นและได้ยินจะต้องสมบูรณ์ดีทุกอย่างด้วย ในทำนองเดียวกัน คนที่เห็นอะไรแล้ว หรือได้ยินอะไรแล้ว หรือนึกก็คิดอะไรออกมาแล้ว จะสามารถจำ

เหตุไรที่ทำให้มีความจำคดี

๘๕

ได้ว่องไว และจำได้นานคล้ายกับบันทึกไว้ด้วยเครื่องบันทึกเสียงนั้น บัจจุบันส่วนใหญ่อยู่ที่จะต้องมีสมองดีอย่างพิเศษมาตั้งแต่เกิด ข้าพเจ้าได้เคยอธิบายมาแล้วหลายตอนว่า สมองเป็นกัมมัชรูป คือเป็นสิ่งที่เกิดมาจากวิบากของกรรมโดยตรง และวิบากที่วานักหมายถึงวิบากของตัวเอง

อนึ่ง ถึงแม้ความจริงจะมีอยู่ว่า คนเราเกิดมาจะมีสมองดีหรือไม่ดีแค่ไหนอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับกรรมพันธุ์ด้วย แต่ปัญหาสำคัญก็มีอยู่ว่า วิญญาณของผู้ใดจะไปปฏิสนธิในตระกูลไหน มีพ่อแม่อย่างไร นั่นก็ขึ้นอยู่กับวิบากของตัว กล่าวคือ ระหว่างวิญญาณของตัวกับวิญญาณของพ่อแม่ จะต้องมีความสัมพันธ์บางอย่างคล้ายคลึงกัน จึงจะสามารถดึงดูดเข้ามาหากันได้ และเมื่อเกิดมาแล้ว ก็อนับจำเดิมตั้งแต่อยู่ในท้องแม่ จะได้สิ่งแวดล้อมดีหรือไม่ดี ก็ขึ้นอยู่กับวิบากของตัวอีกเหมือนกัน เพราะหลักมีอยู่ว่า สังขารคือวิบากเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ ซึ่งหมายความว่า คนเราเมื่อเกิดมา จะได้มีโอกาสพบเห็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีแค่ไหนอย่างไร ย่อมขึ้น

อยู่กับวิบาก วิชาญาณจะเกิดหรือไม่เกิดก็ขึ้นอยู่กับวิบาก
ตายแล้ววิชาญาณจะไปปฏิสนธิในภพไหนในภูมิไหน ก็
ขึ้นอยู่กับวิบาก หลักต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความจำ
เท่าที่อธิบายมาแล้วทั้ง ๕ ข้อนั้น ก็คือสิ่งที่จะเสริมสร้าง
วิบากในทางที่ดี เพื่อให้สมองมีความพิเศษดีขึ้นโดยลำดับ

สำหรับในตอนนี้ ข้าพเจ้าจะชี้ให้เห็นว่าคนที่
เกิดมามีสมองดีนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับคุณสมบัติต่าง ๆ
ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีอีกข้อหนึ่ง คือการสาธยายมนต์
หรือการสวดมนต์

๖. การสาธยายมนต์หรือการสวดมนต์ หมายถึง
การบริกรรมคือการนึกซ้ำ ๆ อยู่ในเรื่อง ๆ เดียวด้วยความ
ความเข้าใจ การภาวนาถึงอารมณ์ของสมาธิในเรื่องไหน
ก็ตาม ถ้าหากเป็นการภาวนาแบบนกแก้วนกขุนทอง
คือไม่เข้าใจความหมาย แต่ก็จะสามารถทำใจให้เป็น
สมาธิ มีสติอยู่กับตัวได้ทุกคำ วิธีนี้แม้จะช่วยให้เกิด
ความจำดี ก็ยังมีผลน้อย หรืออีกนัยหนึ่ง ถ้าคนไหน
สามารถที่จะนึกถึงภาพอันใดอันหนึ่งขึ้นมาได้อย่างชัด
เจน และสามารถเปลี่ยนได้ฉับพลัน คือเมื่อต้องการจะ

เหตุที่ทำให้มีความจำดี

๕๑

ให้มีโนภภาพอันใดเกิดขึ้นในใจ ก็สามารถทำได้ทันที และไม่มีภาพอื่นมาซ้อน คือเมื่อต้องการจะนึกถึงภาพใด ก็แต่ภาพนั้น และเมื่อต้องการจะให้ภาพอันนั้นหาย เพื่อที่จะนึกถึงภาพอย่างอื่น ภาพที่ต้องการจะให้หายนั้นก็หายไปทันที การฝึกสมาธิแบบนี้ก็สามารถที่จะช่วยให้มีความจำดี เพราะจะช่วยทำให้สมองมีความสามารถในการจดจำสิ่งต่าง ๆ แม่นยำและว่องไวขึ้นก็จริง แต่วิธีทั้งหมดดังที่กล่าวมาแล้ว ยังช่วยได้ไม่เท่าไรนัก ส่วนวิธีพิเศษกว่านั้น คือการสาธยายมนต์

การสาธยายมนต์ คือการบริกรรมถึงข้อความที่เข้าใจอยู่แล้ว ซึ่งต้องบริกรรมอกขาแล้วขาเล่า เพื่อที่จะให้เข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้นโดยลำดับ เช่นคำสอนของพระพุทธเจ้าบทใด ซึ่งเราเข้าใจซึ่งอยู่แล้ว ก็ต้องพยายามหมั่นนึกทบทวนบ่อย ๆ และการทบทวนที่เวลานี้ต้องทำด้วยใจที่เป็นสมาธิ คือทุกขณะที่นึก สติจะต้องอยู่กับคำพูดที่นึกทุกคำ ความคิดอย่างอื่นแทรกเข้ามาไม่ได้ การทบทวนเช่นนั้น เรียกว่าการสาธยายมนต์ เพราะคำว่าสาธยายแปลว่าการท่องหรือการทบทวน ส่วนคำว่า

มนต์มาจากคำว่า มันทะ ซึ่งแปลว่า ปัญญา หรือการใช้ความคิดอย่างมีความเข้าใจ พระอรหันต์ก็ดี หรือพวกพรหมณ์ในสมัยโบราณก็ดี ซึ่งปรากฏว่าเป็นผู้มีความจำวิเศษมากนั้น ท่านเหล่านั้นมีความจำดี ก็โดยอาศัยหลักการสาธยายมนต์อันนี้แหละ จึงสังเกตให้ดีว่า การสาธยายถ้าทำไปโดยไม่เข้าใจความหมาย หรือเข้าใจไม่ซึ่ง จะได้ผลในทางสร้างสมองให้ดีขึ้นน้อยมาก แต่ถ้าสาธยายด้วยความเข้าใจ จะทำให้สมองดีขึ้นอย่างรวดเร็ว และถ้าความเข้าใจอันนั้นลึกซึ้งขึ้นเพียงไร ก็หมายถึงสมองจะพิเศษขึ้นเพียงนั้น

การสาธยายมนต์ เราอาจจะทำกับวิชาอื่น ๆ ได้ทุกวิชาที่เราต้องการจะจำให้แม่นยำ แต่มันจะมีผลแตกต่างกันอยู่อย่างหนึ่ง กล่าวคือ การสาธยายมนต์ซึ่งหมายถึงการสาธยายด้วยการใช้ความคิดอย่างมีความเข้าใจด้วย ถ้าเป็นวิชาในทางโลก มันก็อาจจะทำให้มีผลแต่เพียงทำให้ใจให้สงบ มีสมาธิดีในขณะนั้น แต่ผลอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นผลที่วิเศษสุด คือความผ่อนคลายหรือความบริสุทธิ์ปราศจากกิเลส จะมีผลน้อย หรือ

อาจจะไม่มีผลเลย ถ้าเป็นการสาธยายถึงวิชาการในทางโลก ส่วนการสาธยายคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นไปเพื่อการ ละตัณหาอุปาทาน และละกิเลสอื่น ๆ การสาธยายแบบนี้จะทำให้สันดาน คือจิตใจส่วนลึกค่อย ๆ บริสุทธิ์ขึ้น ความบริสุทธิ์ของจิตใจซึ่งในความหมายที่เด่นชัดแล้ว หมายถึง ตัณหา อุปาทาน ทิฏฐิ มานะ และอวิชา ตลอดจนถึงความโลภ ความโกรธหรือความขุ่นมัว ค่อย ๆ จางไปจากจิตใจ อันนี้แหละคือรากฐานที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้คนเราเกิดมามีสมองดีวิเศษเพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของวิญญาณในส่วนนี้

ในทางพระพุทธศาสนามีคำอยู่คำหนึ่งคือ คำว่า อินทรีย์บริสุทธิ์ หรืออินทรีย์ผ่องใส คำนี้โดยปกติเป็นคำใช้สำหรับพวกที่ได้อภิญญา หมายความว่า ถ้าหากผู้ใดมีอินทรีย์บริสุทธิ์ได้มาตรฐานแล้ว จะเป็นผู้ที่มีความสามารถในทางประสาทสัมผัสพิเศษเหนือมนุษย์ธรรมดา เช่นสามารถจำเหตุการณ์ที่ผ่านมาได้ทุกอย่าง แม้กระทั่งเหตุการณ์ในชาติก่อน ๆ และสามารถจะมีหุทิพย์ ตาทิพย์ อ่านใจคนอื่นได้ สามารถพยากรณ์เหตุการณ์ที่

จะเกิดขึ้นได้อย่างว่องไว และแม่นยำ ซึ่งการพยากรณ์
ที่ว่านสามารถทำได้อย่างฉับพลัน หรือสามารถที่จะหา
คำตอบในทางวิชาการต่าง ๆ ได้อย่างมหัศจรรย์ คือต้อง
การจะรู้อะไรไม่ว่าวิชาแขนงไหน ถ้าหากมีสื่อในการ
แปล คือได้ศึกษาวิชานั้น ๆ มาบ้างพอสมควร ก็สามารถ
ที่จะคิดสร้างทฤษฎีหรือหาคำอธิบาย หากฎเกณฑ์หรือ
แก้ปัญหาคต่าง ๆ เกี่ยวกับวิชานั้น ๆ ได้อย่างมากมายเหนือ
มนุษย์อื่น ๆ เป็นอันมาก ซึ่งความสามารถทั้งหมดดังที่
กล่าวมานี้ ขึ้นอยู่กับคำพูดเพียงประโยคเดียว คืออิน-
ทรีย์บริสุทธิ์

คำว่า อินทรีย์ ในทางพระพุทธศาสนามีความ
หมายหลายอย่าง เช่นระบบประสาททั้งหมดก็เรียกว่า
อินทรีย์ เช่นคำว่า จักขุอินทรีย์ อินทรีย์คือตา โสณิน-
ทรีย์ อินทรีย์คือหู อย่างนี้เป็นต้น และหมายถึงอินทรีย์
๕ คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ซึ่ง
เรียกว่า สัทธาอินทรีย์ อินทรีย์คือศรัทธา วิจัยินทรีย์
อินทรีย์คือวิริยะ อย่างนี้เป็นต้น และยังมีความหมาย
อย่างอื่นอีกหลายอย่าง แต่เฉพาะในที่นี้คือในกรณีของ

เหตุที่ทำให้มีความจำดี

๕๕

ผู้ที่ได้สมาธิขั้นสูง คือได้ภิญโญอันนี้ หมายความว่า ระบบประสาทบริสุทธิ์สะอาด ปราศจากสิ่งที่เป็นพิษ หรือสิ่งที่จะทำให้การทำงานของประสาทเกิดความบกพร่อง และนอกจากนั้นเนื่องจากระบบประสาทโดยเฉพาะคือสมองเป็นกัมมัมรูป เป็นสิ่งที่เกิดจากวิบากของกรรม โครงสร้างของสมอง โดยปกติจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตัวเองอยู่เสมอ ตามสภาพของจิตใจ เพราะฉะนั้นในเมื่อจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่นมีศรัทธาผ่องใส วิริยะเข้มแข็ง สติมั่นคง สมาธิลึกซึ้ง ปัญญาแหลมคม ในเมื่อคุณสมบัติของจิตใจค่อย ๆ สูงและประณีตดีขึ้นเพียงไร ก็ย่อมหมายถึงโครงสร้าง หรือระบบของเซลล์ในสมองย่อมมีวิวัฒนาการไปตามสภาพของจิตใจด้วย และด้วยเหตุนี้เอง คนที่ฝึกสมาธิได้ขั้นสูง จึงมีประสาทเป็นพิเศษ เช่นสามารถที่จะมีตาทิพย์ หูทิพย์ รับสัมผัสความคิดของคนอื่นได้ด้วยทางกระแสจิต คืออ่านความคิดของคนอื่นได้ และสามารถที่จะมีความจำอย่างวิเศษ เช่นระลึกเหตุการณ์หนหลังได้ทุกอย่างที่ผ่านมาแล้ว แม้กระทั่ง

เหตุการณ์ในชาติก่อน ๆ เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ทั้งสิ้น ไม่ใช่เรื่องผิควิสัยธรรมชาติ หรือเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ คนส่วนมากที่ไม่ยอมเชื่อในเรื่องเหล่านี้ก็เพราะไม่เคยศึกษาในเรื่องเหล่านี้มาอย่างละเอียด ไม่เคยมีประสบการณ์อย่างนั้นมาบ้าง แต่อย่างไรก็ดี จากหลักวิชาที่อ้างมานี้ ท่านคงจะเห็นได้แล้วว่า ในทางพระพุทธศาสนามีวิธีฝึกความจำได้อย่างวิเศษ สูงสุดสามารถที่จะพูดได้ว่า ไม่มีตำราเล่มใดในโลก หรือสถาบันไหนที่จะเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง การฝึกความจำได้ดีเท่ากับในทางพระพุทธศาสนา

อนึ่ง ท่านควรจะทราบไว้ด้วยว่า ความก้าวหน้าหรือวิวัฒนาการของสมองและของจิตใจ จะต้องก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กัน และการวิวัฒนาการของสิ่งเหล่านี้มันมีกฎเกณฑ์ของมันแน่นอน เหมือนกับการเจริญเติบโตของต้นไม้ หรือของร่างกายของมนุษย์และสัตว์ทั่วไป กล่าวคือ มันจะค่อย ๆ เจริญก้าวหน้าไปตามพื้นฐานของมัน และจะต้องค่อยเป็นค่อยไป อย่าไปหวังเป็นอันขาดว่า ในเมื่อเห็นคนอื่นเขาฝึกสมาธิได้ดี ฝึกความจำได้ดี

เหตุที่ทำให้มีความจำกัด

๕๗

โดยใช้เวลาไม่นานเท่าไร เราก็คงจะสามารถฝึกได้ดี
เท่ากับเขา โดยใช้เวลาเท่า ๆ กัน ถ้าคนไหนจะทำได้
ก็หมายความว่า คนนั้น^๕มีพื้นฐานในทางสมองหรือใน
ทางจิตใจมาเหมือนกัน เพราะฉะนั้นในเมื่อฝึกให้ถูกวิธี
เขาก็ย่อมจะได้ผลเหมือนกันในเวลาใกล้เคียงกัน แต่
ถ้าหากว่าพื้นฐานในทางสมอง และในทางจิตใจแตกต่างกัน
กันอย่างมากมายแล้ว แม้จะใช้วิธีฝึกแบบเดียวกันทุก
อย่าง ผลที่ได้รับก็จะห่างไกลกันมาก เรื่องนี้ต้องสังวรณ
เอาไว้ด้วย ความเจริญในด้านจิตใจไม่เหมือนกับ
การเจริญในด้านวัตถุ จะพยายามให้เป็นไปอย่างใจปรารถนา
ทุกอย่างเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ขอให้นึกถึงเรื่องการปลูก
ต้นไม้ที่ต่างชนิดต่างพันธุ์กัน แม้เราจะใช้ความพยายาม
ในการปลูกเหมือนกันในเวลาเท่ากัน แต่ผลมันจะ
เหมือนกันไม่ได้ และจะให้มันเป็นไปอย่างใจปรารถนาทุก
อย่างไม่ได้ อย่าลืมนึกว่า รากฐานในทางจิตใจจะเอียงค
ประณีตและซับซ้อนมาก และที่ยุ่งยากที่สุดก็คือมันเป็น
เรื่องนามธรรมไม่สามารถที่จะมองเห็นจับต้องได้ เพราะ
ฉะนั้นคนที่จะหยั่งรู้อิกรากฐานหรือสัณฐานของจิตใจได้

นั้น นอกจากจะเป็นคนที่มีความคิดละเอียดประณีต และมีประสบการณ์มากมายแล้ว จะต้องเป็นคนที่มีสมาธิ คัดด้วย ไม่เช่นนั้นแล้ว จะไม่มีทางหยั่งทราบจิตใจคน อื่นได้ถูกต้อง และเมื่อไม่ทราบรากฐานโดยละเอียด การ ที่จะสร้างจิตใจคนให้เจริญ มันก็เป็นเรื่องที่ไม่ใช่ง่ายเลย และด้วยเหตุนี้เองวิชาการที่สอนยากที่สุด น้อยคนนัก ที่จะทำได้ผลดี ก็คือ การ สอนวิชาศีลธรรมหรือการ สอนศาสนา

ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า คนที่จะมีความจำคัอย่างวิเศษ นั้น จะต้องขึ้นอยู่กับรากฐานสำคัญสองประการคือ :—

ประการที่หนึ่ง ระบบประสาทจะต้องวิวัฒนาการ มาในระดับที่สูง มีคุณสมบัติที่พิเศษหลายอย่าง

และประการที่สอง จะต้องขึ้นอยู่กับพันคุณธรรม หรือพันจิตใจ

ขอให้จำคัว่า อินทรีย์บริสุทธี เป็นหลักเข้าไว้ คัคนที่จะมีความจำคั จะต้องเป็นคนที่อินทรีย์บริสุทธี ซึ่งหมายถึงระบบประสาทจะต้องมีความแข็งแรงสมบูรณ์ ปราศจากสิ่งที่เป็นพิษ และคุณสมบัติต่าง ๆ ที่เป็นโครง

สร้างของเซลล์ประสาท จะต้องถูกสร้างขึ้นมาจากสารประกอบที่พิเศษ ซึ่งในเรื่องเหล่านี้ในวงการแพทย์อาจจะอธิบายได้ดี และอาจจะสร้างอาหารหรือตัวยาบางอย่างขึ้นมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่สมองได้ แต่ก็อย่าได้ลืมเป็นอันขาดว่า:—

สมองเป็นกัมมัมขรูป วิวัฒนาการของสมองย่อมขึ้นอยู่กับวิบากที่ดี และต้องทำมานานนับกันเป็นร้อย ๆ ชาติ

และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ บางคนอาจจะเกิดมามีมันสมองดีจริงพร้อมที่จะเป็นอัจฉริยะ แต่ถ้าหากพื้นจิตใจไม่สูง สมองของเขาก็จะปราดเปรี๊งแต่ในทางใดทางหนึ่งโดยเฉพาะ จะไม่ปราดเปรี๊งทุกทาง และในบางเรื่องก็อาจจะกลายเป็นคนโง่ไปด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้น ผู้ที่ปรารถนาจะสร้างความจำให้ดีพิเศษจะต้องพยายามเสริมสร้างคุณธรรม ๕ อย่างให้ประณีตและสูง กล่าวคือ:—

๑. สัทธาต้องมั่นคงและผ่องใส คือหมายความว่าเมื่อจะเชื่ออะไร ต้องมีความแน่ใจและใคร่ครวญแล้วว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้องจริง ๆ

๒. ความเพียรที่ต้องเข้มแข็ง คือไม่มีความขี้เกียจแทรกซึมอยู่ ไม่มีความเบื่อหน่ายหรือการยอมแพ้ อย่างง่าย ๆ แทรกอยู่ในความเพียร

๓. สติที่อยู่ในความมั่นคง กล่าวคือ จะพูดจะทำหรือคิดอะไรก็รู้สึกตัวอยู่เสมอ อะไรที่พูดที่ทำหรือที่เคยคิดมาแล้วจำได้ดี

๔. สมาธิที่มั่นคง กล่าวคือ ในระหว่างที่ใช้สมาธิอยู่นั้น อย่างน้อยนิรณทั้ง ๕ ไม่ครอบงำ ถ้าอย่างสูงหมายความว่า สามารถที่จะเข้าสมาธิได้ลึกจนกระทั่งไม่รู้สึกร่างกาย ไม่รู้สึกถึงสิ่งภายนอก มีแต่ความรู้สึกอยู่ในใจเท่านั้น และความรู้สึกที่วานักสงบนิ่งไม่หวั่นไหวและเป็นกลาง คือไม่มีความยินดียินร้าย ไม่มีสุขไม่มีทุกข์ และเมื่อต้องการจะเปลี่ยนอารมณ์ก็สามารถเปลี่ยนได้ทันที จะให้อยู่กับอารมณ์อันใดหรือข้อคิดอันใด ก็มีแต่อารมณ์อันนั้นข้อคิดอันนั้น หรือเมื่อต้องการจะให้ความรู้สึกนึกคิดดับ ก็สามารถทำได้ทันที จะให้ต้นเวลาไหนก็ได้ นี่คือนิรณชั้นสูงมาก

๕. ปัญญาที่จะช่วยให้ความจำคืออย่างวิเศษ และทำให้เกิดความปราดเปรื่องในทุกวิชาการ ต้องเป็นปัญญาชนิดที่เป็นไปเพื่อทำลายกิเลส คือทำให้ตัณหา อุปาทาน ในสันดานน้อยลงไปโดยลำดับ ซึ่งถ้าเป็นปัญญาขั้นสูงสุดแล้ว หมายถึงปัญญาที่ช่วยทำให้ใจเป็นอิสระจากตัณหาอุปาทานโดยสิ้นเชิง ใจไม่เกาะเกี่ยวไม่ติดอยู่ในสิ่งใด ๆ เหมือนเมล็ดพันธุ์ผักกาดบนปลายเข็ม หรือเหมือนน้ำมันในแก้ว ซึ่งปัญญาที่วานี้ คือปัญญาของพระอรหันต์

ข้าพเจ้าได้พยายามอธิบายหลักวิชาในเรื่องเหล่านี้มาอย่างละเอียดและประณีตที่สุดเท่าที่ความเข้าใจของข้าพเจ้ามีอยู่ และท่านก็คงจะเห็นแล้วว่า การที่เราจะปฏิบัติตามหลักวิชาที่วานี้ ไม่ใช่ของง่าย และเป็นสิ่งแน่นอนว่าถ้าพื้นฐานทางจิตใจและสมองของเราอยู่ในระดับคนธรรมดาสามัญ ซึ่งมักจะเป็นโรคประสาทง่าย ถ้ามีเรื่องไม่สบายใจเกิดขึ้นบ่อย ๆ และยังไม่ไปด้วยความโลภ โกรธ หลง ตัณหาราคะ และกิเลสอื่น ๆ อีกหลายเรื่อง อย่างที่เราเป็นกันอยู่ทุกวันนี้ ลองคิด

เอาเองก็แล้วกันว่า เราจะต้องใช้เวลาที่ร้อยชาติ หรือกี่พันชาติกว่าจะก้าวมาถึงจุดชั้นสูง อย่างน้อยเอาแต่เพียงแค่ว่าสามารถที่จะเข้าฌานได้เสมอไม่ว่าเมื่อไรและที่ไหน และไม่ว่าจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น ซึ่งชั้นที่วานี้ยังไม่ถึงชั้นอริยบุคคล แต่ถึงกระนั้นมันก็ต้องใช้เวลาฝึกฝนหรืออบรมไม่ใช่เล็กน้อยเลย

อันที่จริงการที่จิตใจของคนเราก้าวหน้าขึ้นเป็นเพราะเราเข้าใจเรื่องชีวิตผิด มีจุดหมายที่ผิด เราหลงทาง เดินวนเวียนซ้ำๆ อยู่แต่ในทางเก่า ซึ่งเป็นทางที่ไม่ทำให้เราก้าวหน้าและเราทำกันไปโดยไม่รู้สึกตัว ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายที่สุด ก็คือ คนเกือบจะหลงโลกมุ่งสร้างแต่ฐานะภายนอกแสวงหาความร่ำรวย ความยิ่งใหญ่ หรือความมีอำนาจ โดยไม่ค่อยจะนึกถึงฐานะทางจิตใจ ซึ่งที่คนส่วนมากก็รู้อยู่ว่า เมื่อตายแล้ว สมบัติภายนอกเอาติดตัวไปไม่ได้เลย แต่ถึงกระนั้น เขาก็ไม่สนใจที่จะสร้างฐานะภายใน คือการปรับปรุงจิตใจของเขาให้ดีขึ้น น้อยคนมากที่จะรู้ว่า สมบัติภายนอกทุกอย่างย่อมเกิดจากสมบัติภายใน ชีวิตทุกชีวิตเป็นผลที่เกิดมาจาก

วิบากของตัวเอง สมบัติที่แน่นอนที่จะติดตามเราไปได้ทุกชาติ และมันพร้อมที่จะให้ผลอยู่เสมอก็คือ วิบากของความดีและความชั่วที่เราได้สร้างให้แก่จิตใจของเราทุก ๆ ขณะ และทุก ๆ วันนั่นเอง เพราะฉะนั้นการตั้งจุดหมายในการดำเนินชีวิตหรือการสร้างฐานะให้กับตัวเองนั้น เราควรจะมีสร้างฐานะภายในยิ่งกว่าฐานะภายนอก คนที่เข้าใจเรื่องชีวิตอย่างนี้เท่านั้น เขาจึงจะเริ่มเดินทางถูก และการก้าวหน้าของเขาก็จะค่อยเป็นค่อยไป คือค่อยดีขึ้นโดยลำดับ ซึ่งมันอาจจะไม่ต้องใช้เวลานานนับเป็นร้อย ๆ ชาติ ในเมื่อเขารู้สึกตัวเช่นนั้นแล้ว การที่คนส่วนมากต้องย่ำเท้าอยู่ที่เก่า หรือส่วนมากต้องถอยหลังแทนที่จะก้าวหน้าก็เพราะความหลงผิดไม่เข้าใจเรื่องชีวิตนั่นเอง การวิวัฒนาการในทางสมองและในทางจิตใจจึงได้เป็นไปอย่างช้าที่สุด ช้าจนกระทั่งไม่สามารถที่จะกำหนดเวลาได้ว่า จะต้องใช้ชีวิตอีกกี่ร้อยปีพันกี่หมื่นกี่แสนชาติ หรือว่าอีกกี่กัลป์กว่าจะก้าวหน้าขึ้นมาได้

ขอให้นึกถึงเรื่องสรรพสาธาณเจตสิกอีกครึ่งหนึ่ง คือ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ และมนสิการ ถ้าหากที่ท่านเข้าใจความหมายของคำเหล่านี้โดยละเอียด ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้อธิบายมาแล้วในตอนแรก ข้าพเจ้าจะไม่อธิบายซ้ำอีก แต่จะให้ข้อคิดไว้ว่า—

สำหรับคนทมิฬทางสมอง และคุณสมบัติทางจิตใจสมบูรณ์ขึ้นเพียงไร เขาก็จะมีความจำดีขึ้นเพียงนั้น เพราะโดยธรรมดาเมื่อมีอะไรผ่านเข้าสู่จิตใจ มันก็พร้อมอยู่เสมอที่จะจำและบันทึกเอาไว้ เหมือนกับฟิล์มถ่ายรูป เหมือนกับเครื่องบันทึกเสียง

ธรรมชาติแห่งจิตใจของคนเราย่อมเป็นอย่างนี้เหมือนกันหมดทุกคน คนที่มีความจำไม่ดี ก็อาจจะเปรียบได้กับกล้องถ่ายรูปที่ไม่ดี ฟิล์มไม่ดี หรือเครื่องบันทึกเสียงไม่ดี เทียบไม่ดีอะไรทำนองนี้ ขอให้ท่านพยายามปฏิบัติตามคำแนะนำตั้งแต่ข้อที่หนึ่งมาจนถึงข้อที่ ๖ และโดยเฉพาะข้อสุดท้ายคือ—

การสาธยายมนต์ คือตัวจักรที่สำคัญที่สุดที่จะช่วยให้สมองของคนเรารุ่งเรืองการดีขึ้นโดยลำดับ

เหตุที่ทำให้มีความจำดี

๑๐๕

อย่าลืมนะ คำว่า สาธยายมนต์หมายถึงการบริกรรม หรือการทบทวนการสวดบ่อย ๆ ถึงสิ่งที่เราเข้าใจอยู่แล้ว เป็นการสาธยายด้วยความเข้าใจและมีสติอยู่กับตัวทุกขณะ คนสมัยนี้ชอบเรียนอะไรกันมาก พอรู้เรื่องนั้นแล้วก็ผ่านไปเรียนเรื่องนั้น แล้วก็เรียนเรื่องอื่นต่อไปอีก เขาเป็นคนมีความรู้กว้าง ใครจะมาพูดถึงเรื่องอะไร ดูเหมือนจะรู้และเข้าใจทุกอย่าง แต่ความมั่นใจหรือความแน่ใจว่าตนเองรู้อะไรจริง ๆ ไม่ค่อยจะมี น่าสงสารเด็กสมัยนี้ที่ต้องเรียนวิชาหลายอย่าง และแต่ละอย่างก็เป็นวิชาหนัก ๆ ซึ่งจะต้องพยายามใช้ความจำ แต่แล้วเราจะสังเกตได้ว่า พอเลิกเรียนไม่นานเท่าไร ก็ลืมสิ่งที่เรียนมา เพราะจะต้องเรียนอย่างอื่นต่อไปอีก การสาธยายมนต์เป็นอันว่าไม่ต้องพูดถึง เกือบจะไม่ได้ใช้กันเลย เด็กนักเรียนมีการสวดมนต์ทุกวัน แต่ก็สวดกันเป็นนกแก้วนกขุนทอง และที่ร้ายที่สุดก็คือใจไม่ได้อยู่กับคำสวดมนต์ นี่คือภาวะที่น่าสังเวชของการเรียนสมัยนี้

พิมพ์ที่โรงพิมพ์วิญญาน ๔๗/๒ ถนนสามเสน
บางลำภู กรุงเทพมหานคร โทร. ๒๘๒๒๐๒๕
พร รัตนสุวรรณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๒๘

หนังสือซึ่งจัดพิมพ์โดย

สำนักคั่นคว่ำทางวิญญาณ

ที่อธิบายเกี่ยวกับหลักวิชาพุทธศาสนา

การศึกษามาธิวิปัสสนาและนิพพาน

๑. พุทธวิทยา เล่ม ๑,๒ ชุดละ	๑๐๐	บาท
๒. คำบรรยายพุทธปรัชญา ภาค ๑	๓๐	„
๓. คำบรรยายพุทธปรัชญา ภาค ๒	๒๐	„
๔. คู่มือการฝึกอานาปานสติสมาธิ	๕๐	„
๕. ความว่าง	๑๕	„
๖. หลักพระพุทธศาสนาสำหรับทุกคน	๑๕	„
๗. สมาธิและวิปัสสนาในชีวิตประจำวัน		
เล่ม ๑ (สมาธิและวิปัสสนาคืออะไร)	๒๐	„
เล่ม ๒ (ใครจักรู้แจ้งตัวเอง)	๒๕	„
เล่ม ๓ (วิธีคลายกามฉันทะ)	๒๐	„
เล่ม ๔ (วิธีฝึกสมาธิสำหรับคนทั่วไป)	๑๕	„
๘. พระรัตนตรัย	๑๕	„
๙. สุขภาพจิตกับศาสนา	๑๕	„
๑๐. สุขภาพทางจิต	๒๕	„

ส่งขอได้ที่ สำนักคั่นคว่ำทางวิญญาณ ๔๗/๒

ถนนสามเสน บางลำภู ก.ท. ๑๐๒๐๐ โทร. ๒๘๒๒๐๒๕

โดยธนาคารหรือเช็คไปรษณีย์ส่งจ่าย ๑๗. บางลำภูบน

ราคา ๗ บาท